

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO

Kraków, dnia 15 stycznia 2024 r.

Poz. 555

UCHWAŁA NR LVI/434/2023 RADY GMINY SZAFLARY

z dnia 28 grudnia 2023 roku

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024-2027”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2023 r., poz. 40, 572, 1463 i 1688) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951 i 1688) Rada Gminy Szaflary, po uzyskaniu pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024-2027” w brzmieniu określonym w załączniku nr 1 do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Szaflary.

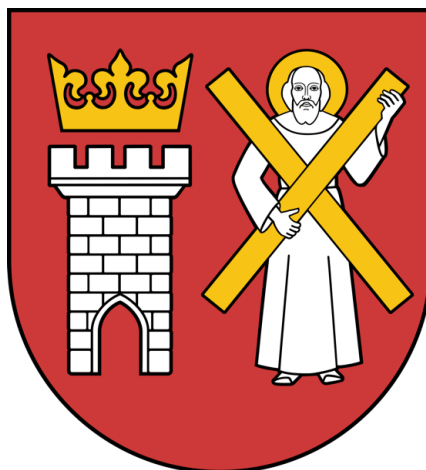
§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem 1 stycznia 2024 roku i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Małopolskiego.

Przewodniczący Rady Gminy

Stanisław Wąsik

Załącznik do uchwały Nr LVI/434/2023
Rady Gminy Szaflary
z dnia 28 grudnia 2023 r.

**Gminny Program Opieki nad Zabytkami
Gminy Szaflary
na lata 2024-2027**

Opracowanie:

dr hab. Zbigniew Moździerz

Szaflary, listopad 2023

SPIS TREŚCI

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - 4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)
 - 5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
 - 5.2.1. Zarys historii obszaru gminy
 - 5.2.2. Krajobraz kulturowy
 - 5.2.3. Zabytki nieruchome
 - 5.2.4. Zabytki ruchome
 - 5.2.5. Zabytki archeologiczne
 - 5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych
 - 5.2.7. Dziedzictwo niematerialne
 - 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
 - 5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
 - 5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń
7. Założenia programowe
 - 7.1. Priorytety programu opieki
 - 7.2. Kierunki działań programu opieki
 - 7.3. Zadania programu opieki
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków
12. Aneksy

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024-2027 (GPOnZ), porusza kwestie związane z ochroną zasobów dziedzictwa, zlokalizowanych na terenie gminy i zgodnie z art. 87 ust.2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ma na celu, ochronę oraz wyeksponowanie krajobrazu kulturowego, zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania, podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych, wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami, określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków oraz podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Podstawą do sporządzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest właściwe rozpoznanie dziedzictwa, wyrażone przed wszystkim w zaktualizowaniu i zweryfikowaniu zasobów gminnej ewidencji zabytków, zawierającej w swoim katalogu wszystkie obiekty oraz obszary uznane za zabytkowe, zlokalizowane na terenie Gminy Szaflary. Przyjęty przez Radę Gminy Program Opieki nad Zabytkami, jako element polityki samorządowej, służyć będzie podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dóbr kultury znajdujących się na terenie Gminy Szaflary. Skutki wdrażania programu będą odczuwalne dla społeczności lokalnej jako głównego beneficjenta podejmowanych działań, gdyż zachowane i dobrze utrzymane dziedzictwo kulturowe wpływa na wzmocnienie poczucia tożsamości i identyfikacji mieszkańców z miastem, w którym żyją. Dlatego też, celem strategicznym Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024-2027 jest: **ochrona i zachowanie zasobów dziedzictwa, budujących tożsamość mieszkańców oraz miejsca.**

Walorem miejscowości są wspaniałe widoki z płaskowyżu między Borem, a Szaflarami. Stąd rozpościera się panorama Tatr, całej Kotliny Orawsko-Nowotarskiej i okalających ją wzniesień pasma Gorców, Pienin i Babiej Góry. Gmina Szaflary jest doskonałym miejscem wypadowym do rozpoczęcia wycieczek w Tatry, Gorce, Pieniny, nad Zalew Czorsztyński oraz na Słowację. Przez gminę przepływa potok Biały Dunajec. W najbliższej okolicy zlokalizowane są 4 parki narodowe (Gorczański, Babiogórski, Pieniński i Tatrzański) oraz rezerваты przyrody m. in. Bór na Czerwonym czy Skalka Rogoźnicka.

2. Podstawa prawna opracowania „Gminnego programu opieki nad zabytkami”

Podstawowy dokumentem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami

w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa ta w art. 87 nakłada na wójta obowiązek sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami. Program ten, po uzyskaniu pozytywnej opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, przyjmowany jest przez Radę Gminy w drodze uchwały, a następnie ogłaszany w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele gminnych programów opieki nad zabytkami, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Ponadto Gmina Szaflary, zgodnie z art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, jako organ administracji publicznej, zobligowana jest do podejmowania działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Gmina Szaflary, jako właściciel kilku obiektów zabytkowych, w myśl art. 5 ustawy, zobowiązana jest do sprawowania opieki nad zabytkami poprzez zapewnianie warunków do:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W związku z powyższym, mając na uwadze przytoczone powyżej okoliczności, jak również odnosząc się do definicji zabytku, sporządzenie gminnego programu opieki nad zabytkami jest wymogiem koniecznym.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78 poz. 483 w przepisach art.5, art. 6 ust. 1 i art. 86; zm. Dz. U. 2001 nr 28 poz. 319 (26.03.2001), zm. Dz. U. 2006 nr 200 poz. 1471 (07.11.2006), zm. Dz.U. 2009 nr 114 poz. 946 (21.10.2009).**

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami są konstytucyjnym obowiązkiem państwa oraz obywateli: „Rzeczpospolita Polska [...] strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), [...] stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art.6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z późn. zm. (Dz. U. 2003 nr 162 poz. 1568; tekst jedn. Dz. U. 2022 poz. 840; wyrok TK Dz. U. 2023 poz. 951)**

Ustawa określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli w odniesieniu do zabytków. Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Ustawa ta definiuje większość pojęć użytych w niniejszym opracowaniu:

Art. 3. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szafłary na lata 2024–2027

- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków, w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Art. 6. Zabytki podlegające ochronie i opiece:

1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- c) dziełami architektury i budownictwa,
- d) dziełami budownictwa obronnego,
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- f) cmentarzami,
- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

2) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

- d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tj. Dz.U. z 2022 r. poz. 2393),
- f) instrumentami muzycznymi,
- g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
 - a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
 - b) cmentarzyskami,
 - c) kurhanami,
 - d) relikiami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
- 2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Ustawy definiuje formy ochrony zabytków. Formami ochrony zabytków są:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 2) uznanie za pomnik historii;
- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Uzupełnieniem do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami są następujące akty wykonawcze:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. 2018 poz. 1609, tekst jedn. Dz.U. z 2021 r. poz. 81)

Rozporządzenie określa sposób i tryb wydawania pozwoleń na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, prac konserwatorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, prac restauratorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, prac restauratorskich przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, badań architektonicznych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Określa również sposób i tryb wydawania pozwoleń na przemieszczenie zabytku nieruchomego, trwałe przeniesienie zabytku ruchomego wpisanego do rejestru zabytków, z naruszeniem ustalonego tradycją wystroju wnętrza, w którym zabytek ten się znajduje, dokonywanie podziału zabytku nieruchomego wpisanego do

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

rejestr zabytków, zmianę przeznaczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub sposobu korzystania z tego zabytku, umieszczanie na zabytku wpisanym do rejestru zabytków urządzeń technicznych, tablic, reklam oraz napisów, poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania, prowadzenie badań archeologicznych, wykonywanie robót budowlanych w otoczeniu zabytku. Rozporządzenie określa też kwalifikacje, jakie powinny posiadać osoby uprawnione do prowadzenia prac konserwatorskich, prowadzenia prac restauratorskich, prowadzenia badań konserwatorskich, prowadzenia badań architektonicznych oraz prowadzenia badań archeologicznych, dodatkowe wymagania, jakie powinny spełniać osoby kierujące robotami budowlanymi oraz wykonujące nadzór inwestorski, przy zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, standardy, jakim powinna odpowiadać dokumentacja prac konserwatorskich i prac restauratorskich, przy zabytku ruchomym wpisanym do rejestru zabytków, oraz badań archeologicznych.

2. [Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem \(Dz. U. 2011, poz. 661; tekst jedn. Dz. U. 2021, poz. 56\)](#)

Rozporządzenie określa sposób prowadzenia rejestru zabytków, krajowej ewidencji zabytków, wojewódzkich ewidencji zabytków, gminnych ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Rejestr zabytków prowadzi się w trzech księgach (A – zabytki nieruchome, B – zabytki ruchome oraz C – zabytki archeologiczne) o określonych wymiarach (46x30). Przedstawione zostały dokładne informacje o tym co powinno się znajdować w karcie zabytku nieruchomego, ruchomego i archeologicznego oraz w karcie adresowej zabytku i w karcie informacyjnej wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. Zostały też przedstawione w załączeniu przykładowe karty dla wszystkich wymienionych wcześniej kart.

3. [Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków do rejestru zabytków \(Dz.U. 2017 r. poz. 1674; tekst jedn. Dz. U. 2022 r. poz. 1388\)](#)

Dokument określa sposób udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przez organy wymienione w art. 74 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dotacje udzielane są przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa

narodowego ze środków budżetu państwa, z części, której dysponentem jest ten minister oraz przez wojewódzkiego konserwatora zabytków ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest wojewoda.

4. [Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych \(Dz.U. 2004, Nr 212, poz. 2153\)](#)

Rozporządzenie określa kierunki działań organów państwowych i instytucji na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych, których głównym celem jest ochrona zabytków. Ochrona zabytków w tym zakresie polega na planowaniu, przygotowaniu i realizacji przedsięwzięć zapobiegawczych, dokumentacyjnych, zabezpieczających, ratowniczych i konserwatorskich, mających na celu ich uratowanie przed zniszczeniem, uszkodzeniem lub zaginięciem. Przedstawia również kroki mające na celu zmniejszenie ryzyka nieszczęśliwych wypadków tj. pożar, zwarcie instalacji technicznej.

5. [Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” \(Dz. U. 2004, Nr 124, poz. 1304\)](#)

Rozporządzenie określa sposób złożenia wniosku o przyznanie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” oraz normuje przebieg ceremonii wręczenia, sposób noszenia oraz wygląd odznaki.

Wymagania formalne oraz opinia sprawdzane są przez Generalnego Konserwatora Zabytków. Odznaka jest dwustopniowa: złota – wyższy stopień oraz srebrna – niższy stopień.

6. [Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę \(Dz. U. 2011, Nr 89, poz. 510\)](#)

Rozporządzenie określa tryb składania wniosków na jednorazowy lub wielokrotny, stały bądź czasowy wywóz zabytku poza granicę. Wszelkich czynności w związku ze złożonym wnioskiem w sprawie, dokonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków. Po zakończeniu czynności przesyła ustalenia wraz z wnioskiem do ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego.

Ponadto, zagadnienia związane z ochroną zabytków i opieki nad zabytkami, regulują następujące dokumenty:

- [Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym \(Dz. U. 1990 nr 16 poz. 95 z późn. zm.; tekst jedn. Dz. U. 2023 poz. 40 z późn. zm.\)](#)

Art. 6. Ust. 1. Mówi, iż do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów, co za tym idzie również opieka nad zabytkami. Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 Ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, zaspokajanie potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują zagadnienia związane

z ochrona zabytków i opieką nad zabytkami, jak również odnoszą się do działań związanych z utrzymaniem ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, kultury, w tym bibliotek gminnych i innych placówek upowszechniania kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy i współpracy z organizacjami pozarządowymi.

- **Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym późn. zm. (Dz.U. 2003, Nr 80, poz. 717; tekst jedn. Dz. U. 2023, poz. 977 z późn. zm.)**

W ustawie zawarto wymagania odnośnie ochrony dziedzictwa, uwzględniane podczas sporządzania planu ogólnego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W istotnym z punktu widzenia opieki nad zabytkami obszarze planowania i zagospodarowania przestrzennego uwzględniania się: *„...wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 1 ust. 2 pkt 4). W planie ogólnym uwzględniać należy uwarunkowania rozwoju przestrzennego gminy, w szczególności: „zabytki objęte formami ochrony, o których mowa w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2022 r. poz. 840 oraz z 2023 r. poz. 951 i 1688) lub ujęte w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków oraz dobra kultury współczesnej, (art. 13b). Pod rygorem stwierdzenia nieważności planu, wójt/burmistrz ma obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania planu ogólnego, planów zagospodarowania przestrzennego, do którego może występować o opinie i wnioski, a następnie obowiązany jest uzgodnić sporządzone dokumenty z organem konserwatorskim.*

- **Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. 1994, Nr 89, poz. 414); tekst jedn. Dz. U. z 2023, poz. 682 z późn. zm.)**

W ustawie nakazuje się projektowanie nowych obiektów w taki sposób, aby zapewnić ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską. Ustawa wskazuje na wymóg uzyskania pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przed wydaniem pozwolenia na budowę dla obiektów bądź wpisanych do rejestru zabytków. Natomiast w myśl art. 39 ust. 3 *„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ*

administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

➤ **Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz. U. 2021, poz.1899; tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 344 z późn. zm.)**

Opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami jest jednym z najważniejszych celów gospodarki nieruchomościami, stanowiącymi własność Skarbu Państwa oraz własność jednostek samorządu terytorialnego.

Ustawa mówi o tym, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (za wyjątkiem nieruchomości będących w posiadaniu Agencji Nieruchomości Rolnych) lub jednostki samorządu terytorialnego oraz wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek bądź podział nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków, wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Ponadto możliwe jest nałożenie na nabywcę nieruchomości gruntowej, bądź oddawanej w użytkowanie wieczyste, bądź w przypadku tytułu trwałego zarządu, obowiązku (zawartego w umowie) odbudowy lub remontu położonych na niej zabytkowych obiektów lub ich części.

Ponadto, nabywcy nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków, przysługuje możliwość uzyskania 50% bonifikaty ceny. Jak również dopuszcza się możliwość podwyższenia lub obniżenia bonifikaty. Takie samo prawo funkcjonuje w przypadku tytułu trwałego zarządu. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości.

➤ **Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz.U. Nr 62, poz. 627; tekst jedn. Dz. U. 2022, poz. 2556 z późn. zm.)**

Sporządzane prognozy oddziaływania na powinny: „określać, analizować i oceniać przewidywane znaczące oddziaływania, (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzenia postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko, Ustawa nakłada obowiązek sprawdzenia, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...)

„cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu. Niezwykle ważne są przepisy dotyczące

planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”.

W stosunku do ochrony dziedzictwa kulturowego przepis ten jest istotny w kontekście ochrony krajobrazu kulturowego, który narażony jest na degradację m.in. poprzez budowę wież telefonii komórkowej czy farm wiatrowych.

- **Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880; tekst jedn. Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 z późn. zm.)**

Na podstawie Ustawy Wojewódzki Konserwator Zabytków wydaje decyzje zezwalające na usunięcie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków również w kwestii usuwania drzew owocowych. W Ustawie używane są również pojęcia się *wartości historycznych* czy *kulturowych*, jako wartości, które należy uwzględnić przy tworzeniu parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach związanych z ochroną dziedzictwa.

- **Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej z późn. zm. (Dz.U. Nr 114, poz. 493; tekst jedn. Dz.U. 2020 r. poz. 194 z późn. zm.)**

Ochrona zabytków oraz opieka nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych, których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami. Ważną rolę odgrywają działania edukacyjne i promocyjne.

- **Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. Nr 96, poz. 873; tekst jedn. Dz. U. 2023 r. poz. 571)**

Ustawa reguluje zasady:

- 1) prowadzenia działalności pożytku publicznego przez organizacje pozarządowe w sferze zadań publicznych, współpracy organów administracji publicznej z organizacjami pozarządowymi oraz współpracy, o której mowa w art. 4d;
 - 2) uzyskiwania przez organizacje pozarządowe statusu organizacji pożytku publicznego oraz funkcjonowania organizacji pożytku publicznego;
 - 3) sprawowania nadzoru nad prowadzeniem działalności pożytku publicznego;
 - 4) tworzenia i funkcjonowania rad działalności pożytku publicznego.
2. Ustawa reguluje również warunki wykonywania świadczeń przez wolontariuszy oraz korzystania z tych świadczeń.

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach, bibliotekach i archiwach zostały określone w następujących ustawach:

1. ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 1997, Nr 5, poz. 24; tekst jedn. Dz. U. 2022 r. poz. 385),
2. ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 1997, Nr 85, poz. 539; tekst jedn. Dz. U. 2022 r. poz. 2393),

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

3. ustawy z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz. U. 1982, Nr 83, poz. 173; tekst jedn. Dz.U. 2020 r. poz. 164 z późn. zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Szaflary sporządzono w oparciu o przytoczone poniżej dokumenty strategiczne w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- **Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 z późn. zm. (M. P. 2019, poz. 808; M. P. 2021, poz. 745)**

Obecnie przygotowany jest projekt Krajowego programu na lata 2023 - 2026. Obowiązanie dotychczasowego programu zakończyło się w dniu 31 grudnia 2022 r.

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019–2022 jest programem wieloletnim, w rozumieniu art. 136 ustawy z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych i stanowi program rozwoju określony w art. 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Jest on jednym z dokumentów planistycznych państwa, określonych w 2009 r. w Planie uporządkowania strategii rozwoju, jako instrument wykonawczy dla Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. W planie sformułowany został cel główny oraz trzy cele szczegółowe. Dla nich z kolei sformułowane zostały po dwa kierunki działania, dla których następnie sformułowano konkretne zadania.

Celem głównym Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami jest: **Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami**

Dla realizacji Programu opracowano trzy cele szczegółowe wraz z kierunkami działań prowadzonymi do ich realizacji:

Cel szczegółowy 1: Optymalizacja systemu ochrony zabytków

Kierunek 1: Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

- **Zad. 1:** Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień z zakresu planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnościami.
- **Zad. 2:** Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym, regionalnym i centralnym.
- **Zad. 3:** Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach.
- **Zad. 4:** Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

- **Zad. 1:** Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych przez pracowników służb konserwatorskich.
- **Zad. 2:** Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich.
- **Zad. 3:** Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego.
- **Zad. 4:** Powołanie Centrum Architektury Drewnianej.

Cel szczegółowy 2: Wsparcie działań na w zakresie ochrony nad zabytkami

1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

- **Zad. 1:** Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów konserwatorskich.

2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

- **Zad. 1:** Podniesienie bezpieczeństwa zabytków ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje.

Cel szczegółowy 3: Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

- **Zad. 1:** Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności do zabytków dla osób z niepełnosprawnościami.
- **Zad. 2:** Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

- **Zad. 1.** Program dotacyjny dla organizacji pozarządowych w zakresie popularyzowania i upowszechniania wiedzy o dziedzictwie kulturowym, budowania świadomości lokalnej, a także włączania społeczeństwa w opiekę nad zasobem dziedzictwa kulturowego.

Program ten został znowelizowany 26 lipca 2021 roku, ale bez zmiany celów, kierunków i zadań. Doprecyzowano jedynie realizację niektórych zadań oraz uaktualniono finansowanie.

- **Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 z perspektywą do roku 2020. Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” na lata 2004– 2013**

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. wraz z rozszerzeniem w 2005r. do roku 2020.

Główną misją Strategii jest:

Zrównoważony rozwój kultury jako najwyższej wartości przenoszonej ponad pokoleniami, określającej całokształt historycznego i cywilizacyjnego do-robku Polski, wartości warunkującej tożsamość narodową i zapewniającej ciągłość tradycji i rozwój regionów.

Przyjęto pięć strategicznych obszarów kultury, dla których sformułowano Narodowe Programy Kultury, będące podstawowymi narzędziami wdrażania strategii. Podstawą do sformułowania **Narodowego Programu Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”** było uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

Jako uzupełnienie tych dokumentów, funkcjonuje również Sektorowy Program Operacyjny **„Rozwój kultury i zachowanie dziedzictwa kulturowego”** przyjęty przez rząd we wrześniu 2005 roku. Za cel strategiczny programu operacyjnego przyjęto tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności i znaczenia kultury, jako czynnika rozwoju społeczno-ekonomicznego.

Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” jest dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury w latach 2004–2013 w sferze dziedzictwa. Określono dwa priorytety:

Priorytet 1: Aktywne zarządzanie zasobem, stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe

Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków

Materialna poprawa stanu zachowania zabytków, ich adaptacja i rewitalizacja oraz zwiększenie dostępności dla mieszkańców, turystów i inwestorów.

Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadaniem dziedzictwem kulturowym. Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadaniem dziedzictwem kulturowym.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne

Priorytet 2: Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego

Działanie realizowane dzięki podnoszeniu wykształcenia kadr zatrudnionych w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego oraz Podnoszenie zainteresowania społeczeństwa problematyką ochrony zabytków.

Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice
Priorytet nr 2 dotyczy przede wszystkim zadań związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych, zakupami starodruków i archiwaliów, konserwacji i digitalizacji muzealiów, archiwaliów, starodruków, księgozbiorów oraz zbiorów filmowych, wspieraniu rozwoju muzealnych pracowni konserwatorskich oraz nowych technik konserwacji zabytków ruchomych.

➤ **Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 (M. P. 2012, poz. 252; uchylene: Dz. U. 2020, poz. 1378; Dz. U. 2022, poz. 1078)**

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjęta Uchwałą nr 239 Rady Ministrów z dnia 13 grudnia 2011 r., była najważniejszym dokumentem strategicznym kraju, dotyczącym zagospodarowania oraz ładu przestrzennego. Została uchylona ustawą z 15 lipca 2020 z późniejszymi zmianami z 2022 roku. Miała ją zastąpić **Koncepcja Rozwoju Kraju 2050**, która nie powstała. Cele dokumentu uchylonego zachowały częściowo swoją aktualność

Cele strategiczny dokumentu: Efektywne wykorzystanie przestrzeni i jej zróżnicowanych potencjałów rozwojowych do osiągnięcia konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia i większej sprawności państwa oraz spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej w długim okresie czasu.

Żeby osiągnąć cel podstawowy, ustanowiono sześć celów operacyjnych, z czego odnośnie ochrony dziedzictwa najbardziej odnosi się cel czwarty i szósty:

Cel 4: Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski – skoncentrowane działania w zakresie funkcjonowania spójnej sieci ekologicznej kraju, jako podstawa ochrony najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych, oraz wprowadzenie gospodarowania krajobrazem zgodnie z zapisami europejskiej konwencji krajobrazowej.

Cel 6: Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego – objęcie ochroną prawną najcenniejszych pod względem przyrodniczym i kulturowym krajobrazów naturalnych historycznych, w tym układów urbanistycznych i ruralistycznych oraz stanowisk archeologicznych.

➤ **Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura kreatywność) 2030 (M. P. 2020, poz. 1060)**

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 roku. W Strategii odnotowano fakt, że:

Fundamentalnym warunkiem umożliwiającym aktywne uczestnictwo w kulturze jest dostępność szeroko rozumianego dziedzictwa. Z jednej strony, dziedzictwo to wymaga odpowiedniej ochrony i zachowania, z drugiej zaś stanowi potencjał, który należy efektywnie wykorzystać na potrzeby budowania kapitału społecznego, poczucia tożsamości i wspólnoty, a także wzrostu ekonomicznego, m.in. przez różnorodne inwestycje w jego elementy: dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocję

dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO oraz uznanego przez Prezydenta RP za Pomniki Historii, a także rozwój turystyki kulturowej przy wykorzystaniu idei Europejskich Szlaków Kulturowych

Trzy cele szczegółowe Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2030 obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne
 1. 1. Usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami
 1. 2. Rozwój i wzmocnienie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich
 2. 1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmocnienia uczestnictwa w kulturze
 2. 2. Rozwój i wzmocnienie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej
 2. 3. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowanie dóbr kultury
 2. 4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę
 2. 5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne
 3. 1. Wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju
 3. 2. Rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych
 3. 3. Wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary wykazuje zgodność zarówno z programami o charakterze wojewódzkim, jak i powiatowym, a w szczególności z następującymi programami strategicznymi i ich celami:

- **Strategia Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” (Uchwała Nr XXXI/422/20 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 17 grudnia 2020 r.)**

W dniu 17 grudnia 2020 roku Sejmik Województwa Małopolskiego uchwalił **Strategię Rozwoju Województwa „Małopolska 2030”**, która stanowi aktualizację dokumentu pn. **Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020**, przyjętego uchwałą Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 września 2011 roku.

W Diagnostyce i prognozach rozwojowych zauważono:

O wyjątkowości Małopolski świadczy m.in. liczba obiektów objętych szczególnymi formami ochrony. Znajduje się tu 6 zespołów zabytkowych wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, 1 wpis na Reprezentatywną Listę Niematerialnego Dziedzictwa

Kulturowego Ludzkości UNESCO, 11 obiektów uznanych za Pomniki Historii, 6 związanych z małopolskimi tradycjami wpisów na listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, 1 obiekt uhonorowany Znakiem Dziedzictwa Europejskiego. W granicach województwa mieści się ponadto 6 parków narodowych, chroniących nie tylko wartości przyrodnicze, ale również krajobraz kulturowy danego obszaru. Wojewódzka ewidencja zabytków zawiera około **48 tys. obiektów**, natomiast do wojewódzkiego rejestru zabytków nieruchomych wpisanych jest **5,1 tys. zabytków**. Zdecydowana większość z nich zlokalizowana jest w Krakowie i jego najbliższej okolicy, a także w południowej części Małopolski. Wśród zabytków nieruchomych wyróżnia się grupa 174 obiektów o znaczeniu regionalnym.

Ponadto stwierdzono, że stan techniczny obiektów zabytkowych jest co najmniej niezadowalający, a zwłaszcza obiekty drewniane są zagrożone:

Małopolska wyróżnia się jako region, w którym znajduje się najwięcej budynków wpisanych do rejestru zabytków o konstrukcji drewnianej (1059 obiektów – 16,83% wszystkich tego typu nieruchomości w kraju). Stan zachowania zasobów materialnego dziedzictwa podlega ciągłym zmianom w czasie. W przygotowanym przez Narodowy Instytut Dziedzictwa w 2017 roku *Raporcie o stanie zachowania zabytków nieruchomych w Polsce. Zabytki wpisane do rejestru zabytków (księgi rejestru A i C)* szacuje się, że jedynie 1/3 obiektów figurujących w wojewódzkim rejestrze zabytków nie wykazuje objawów zniszczenia i nie wymaga przeprowadzenia prac remontowych, pozostałe 2/3 obiektów wymaga podjęcia tego typu prac. Za szczególnie zagrożone uznaje się 378 obiektów, które nie utraciły wartości zabytkowych (to 7,79% całego regionalnego zasobu). Grupę obiektów, których istnienie jest szczególnie zagrożone stanowi drewniane budownictwo mieszkalne.

W Strategii stwierdzono:

Potencjał, jakim dysponuje Małopolska pod względem zasobów dziedzictwa kulturowego stanowi o wyjątkowości i atrakcyjności regionu, sprawiając, że zajmuje on szczególne miejsce na mapie kulturalnej kraju. Niezwykle bogactwo unikatowych zabytków kultury materialnej i niematerialnej z jednej strony wymaga systematycznego prowadzenia działań dążących do poprawy stanu ich zachowania, z drugiej – pozwala na kreowanie nowych funkcji zabytków, odpowiadających na aktualne potrzeby społeczne czy gospodarcze (w szczególności kulturalne, edukacyjne i turystyczne). Kluczowe znaczenie ma także skuteczna ochrona i rewaloryzacja zabytkowych przestrzeni urbanistycznych i ruralistycznych, a nie tylko pojedynczych obiektów. Ważnym jest wzmacnianie, ochrona i budowa nowych, unikatowych szlaków kulturowych opartych m.in. na obiektach światowego dziedzictwa UNESCO i innych wyjątkowych walorach kulturowych.

Określono główne kierunki działań, w których p. 5. 1. Odnosi się do ochrony dziedzictwa kulturowego Małopolski:

5.1. Ochrona, promocja i rozwój dziedzictwa kulturowego:

- 5.1.1. Ochrona i promocja zabytków nieruchomych (m. in. wpisanych na listę UNESCO i Pomników Historii) i ruchomych oraz opieka nad nimi, dostępnych dla wszystkich grup odbiorców, w tym z wykorzystaniem nowoczesnych technologii.
- 5.1.2. Działania na rzecz nadawania obiektom zabytkowym, odtwarzanym i rekonstruowanym wraz z ich otoczeniem nowych funkcji użytkowych.
- 5.1.3. Dokumentowanie, zachowywanie i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego i materialnego, w tym wprowadzenie otwartej licencji dla małopolskich wzorów etnograficznych w oparciu o regionalne formy i motywy ludowe.
- 5.1.4. Wspieranie twórców ludowych, rzemiosła oraz produktów tradycyjnych i form aktywności regionalnych.
- 5.1.5. Zapewnienie ochrony i właściwego wykorzystania obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej.

➤ **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego (Uchwała Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018)**

Obecnie obowiązuje **Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Małopolskiego** (główny projektant: architekt Janusz Sepioł), który przyjęty został uchwałą Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 26 marca 2018 roku nr XLVII/732/18. W ocenie poprzedniego planu z 2003 roku, w punkcie dotyczącym ochrony zabytków stwierdzono:

Zmiany, jakie nastąpiły w sferze kulturowej, to niewątpliwie umiarkowany postęp. Pozytywne efekty można zapisać po stronie finansowania opieki nad zabytkami, rewitalizacji miast, promocji imprez kultywujących regionalną kulturę i tradycję, rosnącej oferty szlaków kulturowych związanej nie tylko z zabytkami i miejscami historyczno-religijnymi, ale również z tradycjami kulinarnymi i dawnymi rzemiosłami. Pomimo wielu sukcesów, w znacznej części województwa obserwowana jest degradacja charakterystycznych układów przestrzennych, zwłaszcza wiejskich poprzez postępujące rozproszenie zabudowy, słabe regulacje miejscowe chroniące krajobraz kulturowy (w tym porządkujące reklamę zewnętrzną). Negatywnym zjawiskiem jest zanikanie tradycyjnej zabudowy drewnianej oraz niewykorzystany potencjał narzędzia ochrony w postaci parku kulturowego. Z przewidzianych w planie 62 parków de facto utworzono tylko trzy – w Krakowie (Stare Miasto) i Zakopanem (Parki kulturowe: ulicy Krupówki i Kotliny Zakopiańskiej).

Co do liczby obiektów zabytkowych, to wg oceny twórców planu:

Województwo małopolskie jest obszarem wyjątkowo zasobnym w obiekty i zespoły zabytkowe. Zachowały się tu liczne przykłady architektury sakralnej, wiele obiektów

rezydencjonalnych, obronnych, mieszkalnych, użyteczności publicznej, zabytków techniki, etnograficznych oraz układy przestrzenne miast, wsi i uzdrowisk.

Województwo małopolskie jest piątym pod względem liczby obiektów wpisanych do rejestru zabytków, po województwach dolnośląskim, wielkopolskim, mazowieckim, i warmińsko-mazurskim. Nasylenie terenu województwa obiektami i zespołami zabytkowymi wpisanymi do rejestru zabytków jest bardzo duże (32 obiekty/100 km²).

Małopolska zajmuje tu trzecie miejsce po województwie dolnośląskim (41 obiektów/100 km²) i opolskim (39 obiektów/100 km²). Jest to znacznie więcej, niż przeciętnie w Polsce (21 obiektów/100 km²).

Co do stanu zachowania, to ocena, w zależności od charakteru obiektu i jego funkcji, jest zróżnicowana:

Historyczne układy urbanistyczne zachowały się w swej historycznej formie średniowiecznej (rynek, sieć ulic, rozkład dominant). Historyczna zabudowa miast pochodzi z XVIII-XIX w. i jest w zróżnicowanym stanie technicznym, zwykle wymaga prac konserwatorsko-remontowych. Układy ruralistyczne wsi małopolskich posiadają z reguły czytelny układ, z nieliczną już tylko zachowaną tradycyjną zabudową zagrodową i na ogół zachowanymi dominantami w postaci kościołów bądź cerkwi. Lepiej zachowana jest tradycyjna zabudowa Orawy, Podhala i Spisza, lecz również tam jest ona wypierana przez nową.

Obiekty sakralne: kościoły i klasztory, jak również ich wyposażenie są dobrze zachowane. Cerkwie (większość jest użytkowana jako kościoły) są również w dobrym stanie technicznym.

Zamki zachowane są najczęściej w formie trwałych ruin. Większość dworów i dworków pozabawionych na przeszło pół wieku swoich pierwotnych właścicieli i użytkowanych niezgodnie z przeznaczeniem jest w bardzo złym stanie technicznym i wymaga działań remontowo-konserwatorskich. W parkach dworskich zachowały się na ogół pojedyncze cenne okazy starodrzewu, układ przestrzenny ogrodów uległ natomiast zatarciu.

Wreszcie w części wnioskowej czytamy:

Szczególne znaczenie dla krajobrazu kulturowego Małopolski będzie miała rewitalizacja zespołów rezydencjonalnych (dworskich lub pałacowo-parkowych). [...] O ile prace remontowe w budynkach łatwiej ująć w biznesplanach czy uczynić przedmiotem kredytowania, to rewitalizacja parków jest trudniejszym zagadnieniem. [...] Należy dążyć do objęcia finansowaniem przez Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska (i fundusze powiatowe) takich działań oraz rozważyć utworzenie regionalnego funduszu na rzecz dworów i parków opartego o środki budżetu Województwa Małopolskiego.

Oraz postulat:

Wsparcie mniejszych i mniej znanych miejscowości turystycznych oraz ochrona ich układów urbanistycznych i zabytków przed degradacją.

➤ **Program Opieki nad Zabytkami Województwa Małopolskiego na lata 2022-2025 (Uchwała Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 4 lipca 2022)**

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Małopolskiego został wprowadzony w życie Uchwałą nr LI/822/14 Sejmiku Województwa Małopolskiego z dnia 4 lipca 2022 roku w sprawie przyjęcia wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami pod nazwą „**Wojewódzki program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022-2025**”. Stanowi on najważniejszy dokument określający cele i kierunki działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa małopolskiego. Celem Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Małopolskiego na lata 2022–2025, jako dokumentu kontynuującego założenia z lat 2005–2009, 2010–2013, 2014–2017 oraz 2018–2021, jest w szczególności stworzenie i wdrożenie nowego modelu rozwoju przestrzeni kulturowej, wykorzystującą zasoby dziedzictwa kulturowego.

Zapisy wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami odwołują się także do ważnych, międzynarodowych dokumentów programowych, określających zasób i wartość dziedzictwa kulturowego oraz zasady jego ochrony:

- **Karta Ateńska z 1931 roku – Postanowienia konferencji w Atenach w 1931 roku**, pierwszy istotny, wspólny dokument międzynarodowej społeczności ekspertów sformułował doktrynę *takiego użytkowania zabytków, które zapewnia ciągłość ich istnienia przeznaczając je jednak funkcjom, które szanują ich charakter historyczny lub artystyczny*.
- **Karta Wenecka z 1964 roku – Postanowienia i uchwały II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Techników Zabytków w Wenecji w 1964 roku**, drugi istotny dokument międzynarodowy, w którym zawarto oświadczenie: *Brzemienne duchową spuścizną przeszłości, zabytkowe dzieła narodów pozostają w życiu współczesnym żywym świadectwem ich wiekowych tradycji*. W dalszej treści dokumentu zapisano: *jest zatem rzeczą istotną, ażeby zasady, jakimi ma się kierować konserwacja i restauracja zabytków, zostały ustalone wspólnie i sformułowane w płaszczyźnie międzynarodowej, przy całkowitym pozostawieniu każdemu narodowi troski o zapewnienie ich zastosowania w ramach jego własnej kultury i rodzimych tradycji*. Ponadto zawarto zapisy o potrzebie wypracowania ustawodawstwa w zakresie ochrony ośrodków zabytkowych, wynikającego z podwójnej konieczności – ochrony i waloryzacji owych zespołów, przy jednoczesnej potrzebie włączenia ich do współczesnego życia.
- **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, przyjęta w Paryżu dnia 16 listopada 1972 roku przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania,**

Nauki i Kultury, określiła rodzaje niebezpieczeństw zagrażających istnieniu dorobku ludzkości: *zważywszy, że uszkodzenie lub unicestwienie jakiegokolwiek dobra należącego do dziedzictwa kulturalnego lub naturalnego stanowi nieodwracalne zubożenie dziedzictwa wszystkich narodów świata*. Konwencja zobowiązuje każde państwo, ratyfikujące dokument, w pierwszej kolejności do *zapewnienia identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewitalizacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturalnego i naturalnego [...] znajdującego się na jego terytorium*.

- **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 17 października 2003 roku** – *uznając, że wspólnoty, w szczególności ludy autochtoniczne, [...] odgrywają znaczącą rolę w tworzeniu, ochronie, utrzymywaniu oraz odtwarzaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego, przyczyniając się tym samym do wzbogacenia różnorodności kulturowej oraz ludzkiej kreatywności* – ujęła zapisami międzynarodowego prawa sposób ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego i wskazała konieczność zapewnienia poszanowania dziedzictwa wspólnot, grup i jednostek. Ochrona niematerialnego dziedzictwa ma zapobiec procesom globalizacji i przemian społecznym, które powodują, podobnie jak zjawisko nietolerancji, poważne zagrożenie w postaci degradacji, wyginięcia i zniszczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
- **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 roku**, stwierdza, że różnorodność kulturowa jest cechą właściwą ludzkości, tworzy bogaty i zróżnicowany świat oraz bierze pod uwagę, że kultura przybiera rozmaite formy w czasie i przestrzeni, przejawiając się w niepowtarzalności i mnogości tożsamości, a także w formach wyrazu kulturowego narodów i społeczeństw tworzących ludzkość. *Kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne, a jednostki i narody mają podstawowe prawo do uczestniczenia w kulturze i korzystania z niej*.

„Wojewódzki Program opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2022–2025” odnosi się także i odwołuje do zapisów dokumentów programowych podjętych i rektyfikowanych przez kraje Wspólnoty Europejskiej.

- **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy, sporządzona w Grenadzie dnia 3 października 1985 roku** podkreśla znaczenie dziedzictwa architektonicznego – bezcennego świadectwa naszej przeszłości i wspólnego dziedzictwa wszystkich Europejczyków i obliuguje państwa do wprowadzenia systemu ochrony prawnej dziedzictwa architektonicznego i zadbania, w sposób właściwy dla danego regionu, o ochronę zabytków, zespołów budynków i terenów. Każda ze stron zobowiązuje się do *zapewnienia przez organy publiczne pomocy finansowej na utrzymanie i restaurację dziedzictwa architektonicznego znajdującego się na jej terytorium, zgodnie z ich właściwością ogólnokrajową, regionalną lub lokalną i w ramach dostępnego budżetu*.
- **Europejska Konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona), sporządzona w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 roku** – *uznaje ochronę dziedzictwa archeologicznego jako źródła zbiorowej pamięci europejskiej i jako instrumentu dla badań historycznych i naukowych*. Niniejszy dokument za przedmiot dziedzictwa archeologicznego uznaje *wszelkie pozostałości, obiekty*

i jakiegokolwiek inne ślady ludzkości z minionych epok, których zachowanie i analiza pomogą prześledzić historię ludzkości i jej stosunek do środowiska naturalnego, dla których wykopaliska i odkrycia oraz inne metody badań nad dziejami ludzkości i jej środowiskiem są podstawowym źródłem informacji. W celu ochrony dziedzictwa archeologicznego, każde państwo zobowiązane jest do prowadzenia działalności edukacyjnej w celu wzbudzania i rozwijania w opinii publicznej świadomości o wartości dziedzictwa archeologicznego dla zrozumienia przeszłości i niebezpieczeństw, jakie mu zagrażają.

- **Europejska Konwencja Krajobrazowa, sporządzona we Florencji dnia 20 października 2000 roku** określa krajobraz jako obszar postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i lub ludzkich. Krajobraz jest ważną częścią jakości życia ludzi zamieszkujących wszędzie: w obszarach miejskich i na wsi, na obszarach zdegradowanych, jak również w obszarach o wysokiej jakości, na obszarach uznawanych jako charakteryzujące się wyjątkowym pięknem, jak i w obszarach pospolitych. Konwencja florencka zobowiązuje do podjęcia działań na rzecz: prawnego uznania krajobrazów jako istotnego komponentu otoczenia ludzi, jako wyrażenia dzielonej przez nich różnorodności kulturowej i przyrodniczej oraz podstawy ich tożsamości.
- **Dokument E.C.C.O. (Europejskiej Konfederacji Organizacji Konserwatorów-Restauratorów) przyjęty przez Komisję Europejską w Brukseli 1 marca 2002 roku**, W dokumencie przewodnim zawarto deklarację: *Dziedzictwo kulturowe jest częścią definicji europejskiej tożsamości. Stanowi fundamentalny wyraz bogactwa i różnorodności europejskiej kultury. Ochrona dziedzictwa kulturowego, niezastąpionego świadectwa przeszłości, leży we wspólnym interesie Państw Członkowskich, które muszą zapewnić przekazanie tego dziedzictwa przyszłym pokoleniom. Dlatego opieka i konserwacja oraz wymogi użytkowania i umożliwienia dostępu do dziedzictwa kulturowego zarówno w sektorze publicznym, jak i prywatnym leży w publicznym interesie. Zapisy tego aktu uznają znaczenia zawodu konserwatora-restauratora i samej konserwacji-restauracji, która powinna respektować estetyczne, historyczne i duchowe znaczenie dziedzictwa kulturowego, jak też jego fizyczną integralność i kontekst.*

Diagnoza zasobów, stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Małopolski opracowywana jest w cyklu dwuletnich sprawozdań ewaluacyjnych i stwierdza m.in.

- Stan zachowania zasobów regionalnego dziedzictwa podlega ciągłym zmianom w czasie. Istnienie znacznej części obiektów zabytkowych uznawane jest za zagrożone. Szacuje się, że jedynie 1/3 obiektów figurujących w wojewódzkim rejestrze zabytków nie wykazuje objawów zniszczenia i nie wymaga przeprowadzenia prac remontowych, pozostałe 2/3 obiektów wymaga podjęcia tego typu prac. Za szczególnie zagrożone uznaje się 378 obiektów, które nie utraciły wartości zabytkowych (to 7,79% całego regionalnego zasobu). Grupę obiektów, których istnienie jest szczególnie zagrożone, stanowi drewniane budownictwo mieszkalne.
- Na terenie województwa zidentyfikowano prawie 19 000 stanowisk archeologicznych. Tylko 489 obiektów z ogólnej liczby stanowisk archeologicznych z terenu województwa małopolskiego wpisanych jest do wojewódzkiego rejestru zabytków (niecałe 3% ogółu). Za szczególnie cenne uznaje się 56 obiektów.

- Małopolskie gminy rzadko wykorzystują formę ochrony obszarowej, jaką jest utworzenie parku kulturowego. W granicach województwa funkcjonuje tylko 6 takich parków.
- Ewidencje zabytków opracowało 137 gmin (z 182 w regionie, tj. prawie 75,27% ogółu), natomiast obowiązujące gminne programy opieki nad zabytkami posiada tylko 66 gmin (36,26% wszystkich małopolskich samorządów gminnych) oraz 4 spośród 19 powiatów ziemskich (21,05% samorządów powiatowych): krakowski, oświęcimski, nowosądecki i gorlicki.
- Szansę na poprawę stanu zachowania obiektów zabytkowych w najbliższych latach stanowią planowane przez małopolskie gminy działania rewitalizacyjne. 143 gminy (78,57% ogółu takich jednostek w regionie) posiada programy rewitalizacji wpisane do *Wykazu programów rewitalizacji gmin województwa małopolskiego*, w tym 139 to gminne programy rewitalizacji opracowane zgodnie z ustawą o rewitalizacji – i jest to najlepszy wynik w kraju.
- O potencjale turystycznym województwa małopolskiego decydują między innymi określone wyżej: wyjątkowe dziedzictwo kulturowe, liczne zabytki ruchome i nieruchome, unikalne walory przyrodnicze i krajobrazowe, barwny folklor i wciąż żywa tradycja, a także sieć szlaków kulturowych i tras tematycznych, wyroby tradycyjne i regionalne, dobrze przygotowana infrastruktura turystyczna, w tym dostępność komunikacyjna regionu oraz ciągle rosnące zainteresowanie ofertą turystyczną ze strony odbiorców rynku krajowego i zagranicznego.

Motto „Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce 2022–2025” zostało wyrażone krótkim hasłem: MAŁOPOLSKA – WARTO WCIAŻ MOCNIEJ SIĘ ZAKOZNIENIĄĆ. Na podstawie tych założeń sformułowano misję programu:

Pielęgnowanie i przywracanie wartości cennych elementów krajobrazu kulturowego Małopolski, kreowanie poczucia regionalnej tożsamości, wzmacnianie odpowiedzialności obywatelskiej za kulturową spuściznę pokoleń oraz stworzenie spójnego systemu ochrony i opieki nad dziedzictwem.

Misja realizowana będzie poprzez **cel strategiczny**, trzy **cele operacyjne** podzielone na **dwa priorytety** każdy, a tym z kolei przyporządkowano **kierunki działań** oraz **wybrane przedsięwzięcia**.

Cel Strategiczny: Harmonijne wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego Małopolski dla sprostania wyzwaniom teraźniejszości i przyszłości oraz zapewnienia wysokiej jakości życia Małopolan.

Cel operacyjny I: Skuteczna ochrona zasobów dziedzictwa i wartości kulturowych regionu

Priorytet I. 1: Zachowanie wartości krajobrazu kulturowego oraz miejsc i obiektów dziedzictwa

Kierunki działań:

- Rozpoznawanie stanu zachowania materialnego dziedzictwa kulturowego regionu poprzez monitoring i dokumentowanie jego zasobów oraz badanie przemian ich stanu oraz pełnionych funkcji
- Spełnianie zasady ochrony zabytków *in situ* wraz z otoczeniem zabytku
- Dbłość o stosowanie wytycznych konserwatorskich oraz zapewnianie zintegrowanej, kompleksowej konserwacji zabytków

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

- Poprawa stanu zachowania najcenniejszych i najbardziej zdegradowanych obiektów i obszarów zabytkowych
- Ochrona przed utratą unikatowych walorów krajobrazu, będących głównymi nośnikami konkurencyjności i atrakcyjności regionu
- Utrzymywanie elementów przestrzennych reprezentujących tradycyjny układ i charakter wsi
- Utrzymywanie i wyeksponowanie historycznych układów przestrzennych miejscowości i obszarów krajobrazowych
- Konsekwentne i systematyczne wprowadzanie regulacji określonych ustawą krajobrazową

Priorytet I. 2: Pielęgnowanie tradycji regionalnych, w tym spuścizny po historycznej wielokulturowości regionu

Kierunki działań:

- Wzmocnienie ochrony i opieki nad dziedzictwem niematerialnym opartym na wielokulturowości regionu
- Wspieranie twórców ludowych, tradycyjnego rzemiosła oraz tradycyjnych zawodów
- Dokumentowanie i upowszechnienie zasobów dziedzictwa niematerialnego

Cel operacyjny II: Efektywne zarządzanie regionalną przestrzenią kulturową

Priorytet II. 1: Wzmacnianie systemowej współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań:

- Inicjowanie i wspieranie projektów oraz aktywności środowisk czerpiących z walorów dziedzictwa kulturowego i twórczo je interpretujących
- Aktywne zarządzanie miejscami z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO, wyróżnionych Znakiem Dziedzictwa Europejskiego, pomnikami historii i szlakami kulturowymi w wymiarze świadomości międzynarodowej i lokalnej
- Trwała i programowa współpraca administracji publicznej ze środowiskami naukowymi obejmująca kształcenie kadr i definiowanie metod ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym
- Stworzenie modelowych porozumień kompetencyjnych służb konserwatorskich z samorządami i instytucjami ochrony zabytków
- Systematyczny rozwój sieci muzeów domowych, wsparcie i zachęcenie do współpracy właścicieli wartościowych kolekcji prywatnych, izb regionalnych i zbiorów kościelnych
- Promowanie dobrych praktyk z zakresu użytkowania i wykorzystania obiektów zabytkowych i kształtowania przestrzeni posiadających walory krajobrazowe
- Rozwijanie współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej oraz integracji regionalnej budowanej w oparciu o ideę sieci obszarów, miejsc i instytucji
- Prowadzenie aktywnej polityki rynku pracy – tworzenie miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym

Priorytet II. 2: Rozwijanie nowych możliwości zarządzania obiektami zabytkowymi związanymi z wyzwaniami przyszłości

Kierunki działań:

- Harmonijne łączenie walorów zabytków z ich współczesnymi funkcjami
- Stymulowanie rozwoju projektowania urbanistycznego, chroniącego i wzbogacającego przestrzeń kulturową i dziedzictwo
- Rewitalizacja miejscowości i obszarów prowadzona w zgodzie z historycznymi wartościami terenów i układów
- Unowocześnienie instytucji opieki nad zbiorami i zabytkami oraz rozwój infrastruktury turystycznej
- Stosowanie ekologicznych rozwiązań służących ograniczeniu emisji zanieczyszczeń, poprawie stanu i kosztów utrzymania zabytków oraz jakości życia Małopolan

Cel operacyjny III: Kompetentna edukacja i promocja w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego

Priorytet III. 1: Kształtowanie postaw wrażliwości na wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań:

- Edukowanie do odbioru dziedzictwa kulturowego, jego interpretacji i reinterpretacji
- Wprowadzanie adekwatnej oferty edukacyjnej o wartościach i różnorodności dziedzictwa kulturowego Małopolski
- Uwzględnianie potrzeb edukacji o dziedzictwie lokalnym i regionalnym w programach nauczania
- Budowanie silnej identyfikacji Małopolan z regionalnym dziedzictwem kulturowym

Priorytet III. 2: Upowszechnianie walorów dziedzictwa kulturowego

Kierunki działań:

- Sprzyjanie rozwojowi sposobów spędzania czasu wolnego opartych na wartościach krajobrazu kulturowego oraz miejscowych tradycjach i autentyzmie lokalnego dziedzictwa kulturowego
- Tworzenie rynku i promocja produktów tradycyjnych i regionalnych
- Kreowanie placówek muzealnych jako ogniw lokalnej tożsamości, edukacji i regionalnej turystyki kulturowej
- Wspieranie rozwoju turystyki kulturowej i rekreacyjnej
- Udostępnianie cyfrowe zasobów dziedzictwa materialnego i niematerialnego wraz z definiowaniem treści edukacyjnych i promocyjnych
- Uwzględnianie potrzeb edukacji o dziedzictwie lokalnym i regionalnym w konkurencyjnej ofercie czasu wolnego dla wszystkich grup wiekowych
- Prowadzenie aktywnego marketingu i systemowej promocji walorów i aspektów regionalnego dziedzictwa kulturowego

➤ **Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Nowotarskiego na lata 2019–2022 Uchwała nr 70/VII/2019 z dnia 25 kwietnia 2019 r.**

Obecnie przygotowany jest projekt Programu Opieki nad zabytkami Powiatu Nowotarskiego na lata 2024 - 2027. Obowiązki dotychczasowego programu zakończyło się w dniu 31 grudnia 2022 r.

Dla Powiatu Nowotarskiego został opracowany program opieki nad zabytkami w 2019 roku. Został opracowany przez Magdalenę Węgrzyn, Inspektora Polityki Społecznej i Bezpieczeństwa. Program zawiera czternaście rozdziałów: 1. Wstęp; 2. Cel opracowania; 3. Podstawy prawne; 4. Uwarunkowania prawne; 5. Narzędzia prawne ochrony zabytków; 6. Dokumenty, zadania i kompetencje organów powiatu; 7. Charakterystyka Powiatu Nowotarskiego; 8. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Powiatu Nowotarskiego; 9. Charakterystyka najistotniejszych zabytków znajdujących się na terenie Powiatu Nowotarskiego; 10. Nieruchomości będące własnością Powiatu Nowotarskiego; 11. Założenia programowe; 12. Gminne ewidencje zabytków i gminne programy opieki nad zabytkami; 13. Źródła finansowania zadań podjętych w zakresie opieki i ochrony zabytków; 14. Podsumowanie. Okresowa ocena realizacji programu.

Jak stwierdzono na wstępie:

Głównym celem sformułowania Programu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów regionalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowanie krajobrazu kulturowego powiatu poprzez określenie warunków organizacyjnych i finansowych w zakresie leżącym w kompetencjach powiatu, a także włączenie zabytków w rozwój gospodarczy i społeczny powiatu.

W punkcie dotyczącym podstaw prawnych wymienione zostały podstawowe akty, a w kolejnym zostały one pokrótce omówione, ze szczególnym uwzględnieniem ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku. Omówienie wspomnianej ustawy zawiera również rozdział piąty dotyczący narzędzi prawnych ochrony zabytków (wpis do rejestru, pomnik historii, park kulturowy, ewidencja zabytków). W rozdziale szóstym poświęconym „Dokumentom, zadaniom i kompetencją organów powiatu”, odwołano się do **„Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Powiatu Nowotarskiego na lata 2015 -2022”**, jako najważniejszego dokumentu określającego i porządkującego kierunki rozwoju powiatu na kolejnych osiem lat.

Strategia rozwoju powiatu nowotarskiego wdrażana była poprzez następujące programy rozwojowe:

„Doskonalenie systemu organizacji pracy”, „Efektywność i skuteczność w zarządzaniu powiatem”, „Elastyczny rynek pracy i przedsiębiorcza gospodarka”, „Bezpieczeństwo publiczne i społeczne”, „Promocja i ochrona zdrowia”, „Primo educationis”, „Utrzymanie i

rozwój infrastruktury drogowej”, „Pięć krain: Pieniny-Gorce-Spisz-Podhale-Orawa”, „Nowotarski – warto być”.

Ten ostatni program w największym stopniu odwoływał się do ochrony dóbr kultury.

Następnie przywołane zostały przepisy **ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** dotyczące celów sporządzania **powiatowego programu opieki nad zabytkami**:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Punkt siódmy, **Charakterystyka Powiatu Nowotarskiego**, został potraktowany bardzo skrótowo, podobnie zresztą jak punkt ósmy – **Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego Powiatu Nowotarskiego**. Na temat zasobów Gminy Szaflary znalazł się zaledwie jeden akapit, bardzo pobieżnie je charakteryzujący:

Wyjeżdżając z Nowego Targu w kierunku południowym odwiedzamy Gminę Szaflary i jej niepowtarzalne zabytki: ruiny średniowiecznego grodziska i zamku (tzw. „Koci Zamek”) z XIII/XIV w., „Chałupę Anny Doruli” z I połowy XIX w. z malowidłem ściennym przedstawiającym Zaśnięcie Matki Bożej oraz teren zespołu podworskiego z zachowanymi relikwiami: murem kamiennym, bramką, budynkiem kuchni dworskiej i fundamentami. Na uwagę zasługuje również żelazny krzyż na wzgórzu Ranisberg, postawiony na pamiątkę 500-lecia bitwy pod Grunwaldem. Chwilę wytchnienia i relaksu zapewnią również kompleksy z basenami z wysoko zmineralizowaną wodą termalną znajdujące się na terenie Szaflar.

To samo dotyczy treści rozdziału dziewiątego pt. **Charakterystyka najistotniejszych zabytków znajdujących się na terenie Powiatu Nowotarskiego**, w którym nie został uwzględniony żaden z obiektów zabytkowych z terenu Gminy Szaflary.

Kluczowe dane powiatowego Programu opieki nad zabytkami Powiatu Nowotarskiego zawarte zostały w punktach 11. Założenia programowe; 12. Gminne ewidencje zabytków i gminne programy opieki nad zabytkami; 13. Źródła finansowania zadań podjętych

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

w zakresie opieki i ochrony zabytków. Założenia programowe wydają się nader skromne i ograniczają się do sformułowania jednego priorytetu:

Priorytetem w działaniach na rzecz ochrony zabytków na terenie powiatu nowotarskiego powinna być: ochrona architektury drewnianej sakralnej, zagrodowej oraz uzdrowskiej; ochrona zespołów przyrodniczo-krajobrazowych Dunajca, Niedziczanki, Białki, Czarnej Orawy oraz Raby z dopływami; ochrona i rewaloryzacja architektury obronnej oraz kapliczek i krzyży przydrożnych.

Do priorytetu sformułowano pięć grup zadań:

1) Inicjowanie działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami

- a) edukacja w zakresie określenia zasobu dziedzictwa kulturowego powiatu i jego wartości przy współpracy ze szkołami, muzeami, stowarzyszeniami;
- b) edukacja oraz informowanie o przepisach dotyczących zabytków;
- c) organizowanie obchodów tradycyjnych świąt i zwyczajów kultywujących tradycję regionu;
- d) współpraca ze społecznymi opiekunami zabytków;
- e) promowanie zasobu dziedzictwa kulturowego oraz krajobrazowego powiatu;
- f) inicjowanie tworzenia nowych szlaków turystycznych promujących unikatowe walory kulturowe i krajobrazowe powiatu;
- g) inicjowanie i wspieranie realizacji przedsięwzięć związanych z tworzeniem nowych tras spacerowych i rowerowych powiązanych z zespołami zabytkowymi na terenie powiatu.

2) Zadania organizacyjno-prawne:

- a) ustanawianie społecznych opiekunów zabytków;
- b) sygnalizowanie samorządom gminnym z terenu powiatu, konieczności stałej aktualizacji Gminnej Ewidencji Zabytków, monitorowania stanu zasobu dziedzictwa kulturowego oraz konieczności opracowania Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami (tym, które go jeszcze nie opracowały);
- c) systematyczne uzupełnianie rejestru zabytków o wpisy obiektów, zespołów obiektów, które posiadają walory historyczne, zabytkowe i artystyczne, przez co kwalifikują się do ochrony prawnej;
- d) sygnalizowanie gminom powiatu możliwości i sposobu powoływania na ich terenach parków kulturowych w wybranych obszarach;
- e) modernizacja infrastruktury komunikacyjnej pod względem poprawy dostępności do turystycznych ośrodków miejskich i wiejskich dla zwiedzających;
- f) przybliżenie właścicielom obiektów zabytkowych możliwości ubiegania się o środki na ich konserwację i rewaloryzację.

3) Zadania w zakresie dokumentacji i badań:

- a) wspieranie przedsięwzięć mających na celu kolekcjonowanie i dokumentowanie materiałów i informacji historycznych dotyczących zasobu dziedzictwa kulturowego powiatu nowotarskiego.

4) Zadania w zakresie finansowania:

- a) dokonanie analizy potrzeb i możliwości przystosowania obiektów zabytkowych do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

- b) zabezpieczanie w razie potrzeby środków na ochronę i bieżącą konserwację obiektów zabytkowych będących własnością powiatu;
 - c) pozyskiwanie zewnętrznych środków finansowych na ochronę i bieżącą konserwację obiektów zabytkowych stanowiących własność powiatu.
- 5) Zadania w zakresie remontowo-konserwatorskim:
- a) rozpoznanie stanu technicznego układu konstrukcyjnego drewnianego kościoła pw. św. Marii Magdaleny w Rabce-Zdroju, będącego siedzibą Muzeum im. Wł. Orkana oraz w razie konieczności wykonanie niezbędnych prac konserwatorskich w oparciu o ekspertyzę i projekt konserwatorski.

Punkt dwunasty poświęcony Gminnej Ewidencji Zabytków ogranicza się niestety do przytoczenia z ustawy o ochronie i opiece nad zabytkami stosownych przepisów i odpowiedzialności za je sporządzenie i aktualizację władz samorządu gminnego. Brak natomiast analizy stanu GEZ w gminach wchodzących w skład powiatu nowotarskiego. Wśród źródeł finansowania podano dotacje: Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz „Mecenat Małopolski”.

Realizacja Powiatowego programu opieki nad zabytkami winna być monitorowana i podlegać okresowej ocenie. Będzie to istotne ze względu na: możliwość weryfikacji działań zmierzających do ochrony zasobu dziedzictwa kulturowego, potrzebę sporządzenia okresowego raportu z realizacji programu, a także potrzebę dostarczenia organom sprawującym nadzór nad obszarem będącym przedmiotem ochrony, danych o stanie jego ochrony. Istotne jest także dokonywanie okresowej oceny stanu zabytków architektury i budownictwa uwzględnionych w gminnej ewidencji zabytków funkcjonujących na terenie powiatu. Ocena ta winna określać zmiany ilościowe w zasobie, przekształcenia jakim uległa substancja w przedmiotowym okresie, ilość przeprowadzonych prac konserwacyjnych, a także zestawienie roczne środków finansowych przeznaczonych na cele ochrony zabytków przez Powiat i pozyskanych ze źródeł zewnętrznych.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

- **Studium uwarunkowania i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Szaflary. T. I i II. Nowy Sącz 1996–1997 (Uchwała Nr XLI/188/98 Rady Gminy Szaflary z dnia 30 marca 1998)**

Studium, opracowane przez Przedsiębiorstwo Projektowo-Realizacyjne Budownictwa „URSBUD”

z Nowego Sącza, uchwalone zostało 30 marca 1998 roku przez Radę Gminy Szaflary. Problematykę konserwatorską zawierał **T. II: Kierunki zagospodarowania przestrzennego** w p. 3. Środowisko kulturowe i ochrona konserwatorska. W 2015 roku opracowana została przez urbanistę Andrzeja Heldaka **Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Szaflary** uchwalona 26 lutego 2018 roku przez Radę Gminy wraz z wprowadzeniem ujednoczonego tekstu studium. Zawarte zapisy omówione zostaną zatem w trakcie analizy wersji ujednoczonej opracowanej przez tego samego autora.

- **Zmiana Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Szaflary. Szaflary, lipiec 2015 (Uchwała Nr XIV/330/2018 Rady Gminy Szaflary z dnia 26 lutego 2018 r. w sprawie uchwalenia Zmiany Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Szaflary oraz wprowadzenia ujednoczonego Studium)**

Dokument aktualizuje studium uwarunkowań z lat 1996–1997. W p. 3. Środowisko kulturowe i ochrona konserwatorska czytamy:

Ścisłą ochroną konserwatorską pozostają objęte wpisane do rejestru zabytków następujące dobra kultury:

- decyzja nr 380/88 pod nr rej. 580 grodzisko średniowieczne, ruiny zamku z XIII/XIV w. oraz pawilon widokowy w granicach działki nr 5544 w Szaflarach (tzw. „Koci Zamek”),
- decyzja nr 543/94 pod nr rej. Ks. A. 743 budynek mieszkalny nr 124 przy skrzyżowaniu ul. A. Suskiego i 15-Lecia Ruchu Ludowego („Chałupa Anny Doruli”) w granicach działki nr 30 w Szaflarach,
- decyzja nr 597/96 pod nr rej. 797 kościół parafialny pw. Św. Andrzeja Apostoła wraz z murowanym ogrodzeniem w granicach działki nr 76/2 w Szaflarach,
- decyzja nr 622/96 pod nr rej. Ks. A. 822 teren zespołu podworskiego z zachowanymi relikami: mur kamienny, bramka, budynek kuchni dworskiej i fundamenty dworu w granicach działki nr 5534/1 w Szaflarach.

Celem zapewnienia właściwej ochrony wymienionych w poz. 1 i 5 dóbr kultury postuluje się wprowadzenie określonej w załącznikach graficznych STUDIUM strefy ochrony konserwatorskiej stanowiącej otulinę krajobrazowo – widokową tych obiektów, a obejmującą

tw. „Koci Zamek” wraz z sąsiednim wyrobiskiem po kamieniołomach i położonym na jego dnie stawem, jak i teren podworski i położony po przeciwnej stronie drogi krajowej teren dawnego folwarku z ich bezpośrednim otoczeniem.

- Obszar ten w rejonie „Kociego Zamku” należy objąć badaniami archeologicznymi, a na pozostałym terenie – przy podejmowaniu wszelkich działań inwestycyjnych powinien być przedmiotem prowadzonych obserwacji archeologicznych.
- W obrębie postulowanej strefy ochrony konserwatorskiej obowiązuje ochrona gabarytów zabudowy, zachowanie walorów widokowo – krajobrazowych oraz zachowanie pozostałych relikwów obiektów i fragmentów ogrodu podworskiego. Ewentualne realizacja obiektu kubaturowego na terenie podworskim – nawet przy zmianie funkcji, powinna być oparta
- rekonstrukcję zniszczonego po pożarze w 1923 r. dworu rodziny Uznańskich i rewolucji przylegającego zespołu parkowego.
- Postuluje się utworzenie strefy ochrony konserwatorskiej obejmującej położony wzdłuż Białego Dunajca obszar obejmujący historyczny układ wsi Szaflary wraz z cmentarzem.
- W obrębie tego terenu wydziela się strefę ochrony konserwatorskiej obejmującą wymienione w poz. 2 – 4 dobra kultury wraz z otuliną, w tym plac centralny obok kościoła z rozwidleniem dróg. Wszelka działalność konserwatorsko – remontowa i modernizacyjna oraz działalność inwestycyjna na tym obszarze wymaga ścisłego współdziałania – Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- Na pozostałym obszarze tej strefy wprowadza się następujące zasady ochrony konserwatorskiej:
 - zachować strukturę urbanistyczną czyli cały układ drogowy łącznie z drózkami międzuchowymi, utrzymując zarówno istniejące linie zabudowy, gabaryty i skalę budynków,
 - zachować sylwetę widokową od strony Białego Dunajca m. in. poprzez wykorzystanie wprowadzonego ze względów przyrodniczych zakazu dogęszczenia zabudowy w pasie terenu pomiędzy Białym Dunajcem, a główną starą drogą wiejską,
 - chronić przed zniszczeniem istniejące obiekty o tradycyjnej architekturze powstałe przed 1945r. utrzymując przy ich remontach i modernizacjach nie tylko gabaryty ale również ich wystrój zewnętrzny w tym tradycyjny detal architektoniczny,
 - przy projektowaniu nowych obiektów kubaturowych stanowiących uzupełnienie istniejących pierzei, należy zachować tradycyjny układ zagospodarowania działki oraz poziom parteru, gabaryt okapu, rozwiązania materiałowe i kolorystykę oraz tradycyjne elementy takie jak werandy, ganki itp.,
 - dopuszcza się możliwość powstawania nowej zabudowy w głębi działek z zachowaniem w/w wymogów architektonicznych oraz pod warunkiem utrzymania położonego w części frontowej (od ulicy) starego budynku.

Obiekty użyteczności publicznej projektować należy na tym obszarze o kubaturze zbliżonej do skali istniejącej zabudowy mieszkalno-gospodarczej, lub też z odpowiednio rozczłonkowaną bryłą oraz przy wprowadzaniu w/w wymogów architektury i detalu.

Przy projektowaniu większych kubatur wskazane opracowywanie wstępnej koncepcji urbanistyczno-architektonicznej tych inwestycji.

- Postuluje się utworzenie strefy ochrony konserwatorskiej wzniesienia Ranisberg z wykonanym w 1910 r. przez szaflarskich kowali kutym krzyżem upamiętniającym 500 – lecie bitwy pod Grunwaldem.

Po tym punkcie dodany został punkt 3a. Środowisko kulturowe i ochrona konserwatorska na obszarze wsi Bańska Nizna:

3a.1. Na terenie wsi Bańska Nizna określa się następujące obszary i obiekty wskazane do objęcia ochroną konserwatorską:

a) Strefa podwyższonej ochrony wartości kulturowych;

Strefę podwyższonej ochrony wartości kulturowych wyznacza się w celu utrwalenia odrębności zespołu zabudowy o wysokich wartościach kulturowych świadczących o historycznym rozwoju materialnym i określającym tożsamość obszaru przez indywidualne cechy zabytkowego układu przestrzennego. W strefie podwyższonej ochrony wartości kulturowych zachowane są, w miarę bez przekształceń, rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nimi integralnie układ terenu i krajobrazu. W strefie występuje nagromadzenie budynków ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Strefę podwyższonej ochrony wartości kulturowych należy uwzględnić w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego poprzez wprowadzanie, w miarę możliwości, ustaleń dotyczących:

- konserwacji i rewitalizacji historycznej zabudowy, układów przestrzennych i ich elementów,
- eliminacji lub waloryzacji form dysharmonijnych (obiektów i urządzeń),
- uczytelnienia historycznych struktur przestrzennych,
- dostosowania nowych obiektów do charakteru historycznej zabudowy i układu przestrzennego w zakresie sytuacji, skali, formy, detalu architektonicznego i materiału.

b) Strefa podstawowej ochrony wartości kulturowych;

Strefę podstawowej ochrony wartości kulturowych wyznacza się w celu ochrony elementów dawnego układu przestrzennego i zabudowy. W strefie podstawowej ochrony wartości kulturowych zachowane są fragmenty dawnego układu przestrzennego oraz zabudowy historycznej, które przemieszane z dominującymi elementami współczesnego zainwestowania, nadal posiadają w obrazie przestrzennym stosunkowo wysokie wartości kulturowe.

Strefę podstawowej ochrony wartości kulturowych należy uwzględnić w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego poprzez wprowadzanie, w miarę możliwości, ustaleń dotyczących:

- zachowania charakteru historycznej zabudowy i układów przestrzennych,
- uczytelnienia historycznych struktur przestrzennych,
- waloryzacji elementów dysharmonijnych,
- dostosowania nowych obiektów do charakteru historycznej zabudowy i układów przestrzennych w zakresie sytuacji, skali i formy architektonicznej.

c) Obiekty ujęte w ewidencji zabytków;

Przewiduje się objęcie ochroną obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków poprzez ich uwzględnienie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, jako obiektów istotnych kulturowo. Na etapie opracowywania poszczególnych planów zagospodarowania przestrzennego lista obiektów powinna być każdorazowo aktualizowana.

Tu następują wytyczne dotyczące projektowania:

W odniesieniu do obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, należy w miarę możliwości, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, wprowadzać ustalenia zmierzające do zachowania historycznych obiektów, w tym w szczególności:

- zachowania bryły, kształtu i geometrii dachu,

- stosowania tradycyjnych materiałów budowlanych,
- utrzymania, a w zniszczonych fragmentach odtworzenia, historycznego detalu architektonicznego,
- zachowania kształtu, rozmiaru i rozmieszczenia otworów okiennych i drzwiowych zgodne z historycznym wizerunkiem budynku,
- utrzymania lub odtworzenia oryginalnej stolarki okien i drzwi.

➤ **Gminny Program Rewitalizacji Gminy Szaflary na lata 2016–2023 (Uchwała nr XXXII/221/2017 Rady Gminy Szaflary z 16 stycznia 2017)**

W zakresie czynników techniczno-środowiskowych wykorzystano jako wskaźnik liczbę zabytków na 1 km²:

Ostatnim wskaźnikiem z zakresu czynników techniczno-środowiskowych jest liczba zabytków na 1 km². W 2014 roku najwięcej zabytków, ujętych w gminnej ewidencji, było w sołectwach Bór i Skrzypne. Obiekty te – często o funkcjach mieszkaniowych – są bardzo często w złym stanie technicznym, co przekłada się na obraz stanu zasobu mieszkaniowego na obszarze gminy.

W Programie wyznaczono dziewięć obszarów rewitalizacji:

- 1) Bańska Niżna – Centrum;
- 2) Bańska Wyżna – Centrum;
- 3) Skrzypne – Centrum;
- 4) Maruszyna – Centrum;
- 5) Zaskale – Centrum;
- 6) Zaskale – Skałka;
- 7) Szaflary – Centrum;
- 8) Szaflary – Centrum administracyjne i obiekty po dawnej fabryce Polsport;
- 9) Szaflary – Rejon Gminnego Ośrodka Zdrowia.

Zostały one w następujący sposób scharakteryzowane:

Bańska Niżna Centrum: obszar stanowiący ściśle centrum Bańskiej Niżnej. Charakteryzuje się rozproszoną zabudową (brak czytelnej linii zabudowy, brak zwartych pierzei, rozproszona, chaotyczna zabudowa). Obszar o niskiej spójności estetycznej. Mieszane budownictwo murowane i drewniane. **Duże nagromadzenie obiektów starszych i zabytkowych, w większości w złym lub bardzo złym stanie technicznym.**

Bańska Wyżna – Centrum: obszar stanowiący ściśle centrum Bańskiej Wyżnej. Charakteryzuje się mocno rozproszoną zabudową (brak czytelnej linii zabudowy, brak zwartych pierzei, rozproszona, chaotyczna zabudowa). Obszar o niskiej spójności estetycznej. Mieszane budownictwo murowane i drewniane. **Duże nagromadzenie obiektów starszych i zabytkowych, w większości w złym lub bardzo złym stanie technicznym.**

Skrzypne – Centrum: obszar stanowiący ściśle centrum Skrzypnego. Charakteryzuje się mocno rozproszoną zabudową (brak czytelnej linii zabudowy, brak zwartych pierzei, rozproszona, chaotyczna zabudowa). Obszar o niskiej spójności estetycznej. Mieszane budownictwo murowane i drewniane. **Duże nagromadzenie obiektów starszych i zabytkowych, w większości w złym lub bardzo złym stanie technicznym.**

Maruszyna – Centrum: obszar stanowiący ściśle centrum Maruszyny. Charakteryzuje się mocno rozproszoną zabudową (brak czytelnej linii zabudowy, brak zwartych pierzei, rozproszona, chaotyczna zabudowa). Obszar o niskiej spójności estetycznej. Mieszane budownictwo murowane i drewniane. **Duże nagromadzenie obiektów starszych i zabytkowych, w większości w złym lub bardzo złym stanie technicznym.**

Zaskale – Centrum: obszar stanowiący ściśle centrum Zaskala. Charakteryzuje się mocno rozproszoną zabudową (brak czytelnej linii zabudowy, brak zwartych pierzei, rozproszona, chaotyczna zabudowa). Obszar o niskiej spójności estetycznej. Mieszane budownictwo murowane i drewniane. **Duże nagromadzenie obiektów starszych i zabytkowych, w większości w złym lub bardzo złym stanie technicznym.**

Zaskale – Skalka: obszar obejmujący boisko należące do LKS „Skalni” Zaskale i tereny bezpośrednio przyległe. Obszar częściowo zrewitalizowany (płyta boiska) wymagający dalszych działań. Na terenie brak trybun, brak wody. Duża rezerwa terenu pod funkcje sportowo-rekreacyjne służące mieszkańcom Zaskala i całej Gminy.

Szaflary – Centrum: obszar w ścisłym centrum Szaflar, wokół historycznego rynku i kościoła. Obszar częściowo zrewitalizowany (przebudowana płyta rynku, zrewitalizowana altana, wykonana nowa sieć kanalizacji sanitarnej i deszczowej, zmodernizowane oświetlenie). Jednocześnie dalszego porządkowania wymaga estetyka ścisłego centrum (brak ciągłości zabudowy poza obszarem rynku, brak zwartych pierzei poza ścisłym centrum, zauważalna liczba pustostanów w złym stanie technicznym psująca obraz centrum). Brak także infrastruktury i miejsc gromadzenia się mieszkańców (skwery, tereny zielone).

Szaflary – Centrum administracyjne i obiekty po dawnej fabryce Polsport: obszar położony wzdłuż drogi krajowej, obejmujący tereny pofabryczne (dawna fabryka nart Polsport) oraz związane z działalnością gospodarczą. Obszar i budynki przekształcane na przestrzeni ostatnich lat w centrum administracyjne (m.in. siedziba Urzędu Gminy), a także handlowo-usługowe (centrum handlowe, hurtownie, stacja benzynowa), po drugiej stronie drogi krajowej zainwestowane tereny przemysłowe.

Obiekty na obszarze rewitalizowanym w złym stanie technicznym i niewielkich walorach estetycznych. Dodatkowo na obszarze rewitalizowanym wzdłuż drogi krajowej nieuporządkowane, dzikie stoiska handlowe – o znikomej estetyce oraz powodujące zagrożenie komunikacyjne. [Charakterystyka nie odniosła się w żaden sposób do terenów po dawnym zespole dworskim, który wchodzi w obręb obszaru].

Szaflary – Rejon Gminnego Ośrodka Zdrowia – obszar położony wzdłuż drogi, obejmujący teren usługowo-mieszkaniowy, na obszarze znajduje się także ośrodek zdrowia oraz sklepy. Obszar o dużym potencjale rozwoju usług publicznych i komercyjnych. Wymaga poprawy estetyki i podstawowej infrastruktury (chodniki, oświetlenie). Dodatkowo w najbliższej okolicy bardzo dużo domów, w których mieszkańcy nie mają dostępu do infrastruktury rekreacyjnej, a także miejsc umożliwiających odpoczynek i spotkania (zagospodarowany skwer, plac stanowiący naturalne miejsce spotkań).

Budynek Gminnego Ośrodka Zdrowia jest wyposażony w podnośnik dla osób niepełnosprawnych,

w ostatnich latach przeszedł gruntowny remont, natomiast otoczenie i zagospodarowanie terenu można określić mianem niezadowolającego.

W pogłębionej diagnozie obszaru rewitalizacji stwierdzono:

Ostatnim etapem pogłębionych badań było wskazanie potencjałów, na których można się oprzeć przeciwdziałając zdefiniowanemu kryzysowi. **Unikatowe walory kulturowe i przyrodnicze (atrakcyjność położenia, walory krajobrazowe, zabytki) mogą zostać wykorzystane**

w celu aktywizacji gospodarczej obszaru rewitalizacji, szczególnie w branżach turystycznych, gastronomicznych, kreatywnych, tradycyjnych rzemiosł itp. Potencjał społeczny obszaru, a przede wszystkim żywy i stale kultywowany góralski folklor może być istotnym czynnikiem przywrócenia energii i aktywności na obszarze objętym kryzysem.

Wśród celów rewitalizacji wskazano konkretne zadania rewitalizacyjne mają doprowadzić do przemiany zdegradowanych terenów m.in. w aspekcie:

przestrzenno-funkcjonalnym – w tym zachowania dziedzictwa kulturowego przez remonty, modernizację i konserwacje zabytkowych obiektów i przestrzeni publicznej oraz poprawa środowiska naturalnego.

Wizję obszarów po rewitalizacji sformułowano w następujący sposób

OBSZAR REWITALIZACJI GMINA SZ AFLARY

przyjaznym i atrakcyjnym miejsce do życia i pracy, które potrafi skutecznie wykorzystać swoje położenie w sercu Podhala i potencjał turystyczny do tworzenia atrakcyjnych miejsc pracy. Zapewnia dobrej jakości infrastrukturę, czyste środowisko, dba o dobrą przestrzeń do życia, czerpie z tradycji i patrzy w przyszłość budując społeczność szczęśliwych ludzi.

W celu realizacji Programu Rewitalizacji sformułowano **cztery cele strategiczne**, dla których sformułowano konkretne **cele operacyjne**. Ochrona zabytków znalazła miejsce w ostatnim celu strategicznym i odpowiednio drugim celu operacyjnym:

Cel strategiczny 4: Patrzący w przyszłość i osadzeni w tradycji mieszkańcy

Cel operacyjny 4. 2: Kształtowanie wysokiej wartości przestrzeni publicznej

Wiodący kierunek interwencji: rewitalizacja obiektów zabytkowych; przeciwdziałanie rozpraszaniu się zabudowy.

Niestety na **Liście podstawowych projektów i przedsięwzięć rewitalizacyjnych** nie znalazły się zadania dotyczące ochrony zabytków. Znalazły się one na **Liście pozostałych dopuszczalnych przedsięwzięć rewitalizacyjnych:**

- zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego;
- ochrona obiektów dziedzictwa kulturowego i ich udostępnianie na cele społeczne i gospodarcze.

Nie przewidziano jednak finansowania tych zadań.

- **Plany Odnowy Miejscowości Gminy Szaflary: Bańska Niżna, Bańska Wyżna, Bór, Maruszyna, Skrzypne, Szaflary, Zaskale – na lata 2016–2025 (Uchwały Rady Gminy Szaflary w sprawie aktualizacji lub zatwierdzenia Planu Odnowy nr: XXII/148/2016, XXII/149/2016, XXII/150/2016, XXII/151/2016, XXII/152/2016, XXII/153/2016, XXII/154/2016)**

We wstępie poszczególnych planów zamieszczono następującą informację:

Rozwój i odnowa obszarów wiejskich to jedno z kluczowych zadań, jakie stoją przed Polską w okresie integracji z Unią Europejską. Zasadniczym celem jest podejmowanie działań służących zmniejszeniu istniejących dysproporcji w poziomie rozwoju obszarów wiejskich w stosunku do terenów miejskich. Istotnym dokumentem określającym kierunki rozwoju wsi w celu podniesienia standardu życia jej mieszkańców jest Plan Odnowy Miejscowości.

Zapisy Planów Odnowy Miejscowości dotyczą poszczególnych wsi znajdujących się w obszarze Gminy Szaflary i będą wykorzystane w dalszej części opracowania.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Dzieje poszczególnych wsi zostały szczegółowo omówione w Planach Odnowy poszczególnych miejscowości. W związku z tym poniżej zamieszczono skróty tych charakterystyk.

➤ **Gmina Szaflary**

Gmina Szaflary położona jest w centralnej części Podhala, w obrębie Kotliny Nowotarskiej, Pasa Skalicowego i Pogórza Gubałowskiego. Usytuowana jest pomiędzy Tatrami, Gorcami, torfowiskami orawsko-nowotarskimi oraz Pieninami. Panorama Tatr i Gorców, podgórskie ukształtowanie terenu, walory przyrodnicze oraz wspaniały, górski klimat sprawiają, że Gmina należy do jednych z najpiękniejszych na Podhalu. Szaflary są gminą rolniczą, część mieszkańców zajmuje się rękodzielnictwem oraz turystyką. W skład Gminy Szaflary wchodzi siedem sołectw: Bańska Niżna, Bańska Wyzna, Bór, Maruszyna, Skrzypne, Szaflary, Zaskale.

➤ **Bańska Niżna**

Wieś Bańska Niżna to wysunięta na południe wieś podhalańska w Gminie Szaflary. Administracyjnie Bańska Niżna należy do gminy wiejskiej Szaflary, wchodzącej w skład powiatu nowotarskiego, w województwie małopolskim. Wieś ma status samodzielnego sołectwa. Sołectwo graniczy z Bańską Wyzną, Maruszyną i Szaflarami (Gmina Szaflary) oraz Białym Dunajcem (Gmina Biały Dunajec). Główna część miejscowości zlokalizowana jest przy ulicy Papieskiej (wzdłuż drogi powiatowej 1653K), równoległej do Zakopianki.

Początkowo Bańska (bez podziału na Wyzną i Niżną) była jednym przysiółkiem Szaflar. Obecnie składają się na nią dwie odrębne jednostki administracyjne: Bańska Wyzna i Bańska Niżna.

Nazwa Bańska pochodzi od drogi do bań, czyli kopalni w Tatrach. Wieś Bańska była osadą typowo rolniczą. Pierwszymi osadnikami byli mieszkańcy części dolnej wsi (dzisiaj Bańska Niżna). Miała ona dogodniejsze położenie geograficzne; leżała bliżej Szaflar, a wieś zakładano na gruntach szaflarskich. Najstarsza część, tzw. „Brzyzek” właśnie tam się znajduje. Pierwsi mieszkańcy wsi trudnili się rolnictwem i hodowlą – głównie owiec. Posiadali oni polany w Tatrach, na których prowadzili wypas. Bańska posiadała pieczęć herbową. Ma kształt owalny o wymiarach 33–27 mm i wyobraża wieżę zamkową nakrytą koroną. Herb otoczony jest napisem łacińsko-polskim: SIGILLUM X GROMADIX BANSKIEY. Z odciskiem pieczęci spotykamy się w dokumentach z XIX i XX wieku np. z 1869 roku (dokumentacja poboru drzewa z lasu), czy z roku 1920 – zaślubiny z morzem.

Wieś Bańska sięga swoimi korzeniami połowy XVI wieku, około 1507–1552 roku. Została założona na mocy przywileju królewskiego z 1532 roku i lokowana na prawie

niemieckim przez Prokopa Pieniążka w 1591 roku. Pierwszy znany wójt Bańskiej to Jędrzej Jarząbek. Wieś Bańska wraz z Podhalem znalazła się w zaborze austriackim wcześniej niż reszta Galicji, bo już w 1770 roku, dwa lata przed I rozbiorem Polski. W okresie rozbiorów chłopci obciążani byli dodatkowymi podatkami (opłaty szkolna, monopolowa i stemplowa) oraz obowiązkiem nieodpłatnych robót przy naprawie dróg i mostów. Lata 70. XIX wieku przyniosły stabilizację podatków, z których najważniejsze to: gruntowy, zarobkowy, domowy.

Wojny napoleońskie zmusiły Austriaków do sprzedaży dóbr nowotarskich, które podzielono na klucze. Bańska znalazła się w kluczu szaflarskim, który w 1819 roku kupili Tomasz i Honorata Uznańscy. W latach 1856 i 1866 na podstawie ustaw, które objęły Galicję, Bańska otrzymała samorząd gminny z wójtem i zwierzchnością gminną na czele.

Mieszkańcy Bańskiej są wyznania rzymsko-katolickiego. W XIX i na początku XX wieku wieś należała do parafii szaflarskiej, która do 1833 roku była ekspozyturą parafii w Nowym Targu. Z parafią od wieków związana była szkoła. Szkoła w Bańskiej powstała w 1895 roku jako szkoła prywatna, założona z inicjatywy gromady. Uczono głównie czytania i pisania, nauka trwała od św. Marcina do św. Wojciecha, czyli od 11 listopada do 23 kwietnia. Podstawowym i jedynym wówczas stosowanym podręcznikiem był elementarz. Nauka odbywała się w domach prywatnych; najdłużej u Józefa Rusnaka. Pierwsi nauczyciele to: Jan Wilkus z Bańskiej, Józef Kluziński z Morawczyny i Augustyn z Białego Dunajca. 1 września 1909 roku w dolnej części wsi powołano do życia jednoklasową szkołę ludową. Taki sam status otrzymała 1 września 1911 szkoła w Bańskiej Wyżnej. Szkoła w Bańskiej Dolnej w 1911 roku otrzymała imię św. Kazimierza. W 1933 roku Bańska Niżna stała się częścią gminy zbiorowej Szaflary.

Ogromną zmianę w dziejach Bańskiej Niżnej spowodowało odkrycie i eksploatacja złóż wód termalnych. W latach 80. XX wieku podczas poszukiwań złóż ropy naftowej geolodzy dotarli do warstw skalnych zawierających złoża wód termalnych o korzystnych dla eksploatacji właściwościach, jak temperatura 86°C, samo wypływanie czy niska mineralizacja. Znany geolog Julian Sokołowski zaprojektował i doprowadził do uruchomienia w Bańskiej Niżnej pierwszego w Polsce Doświadczalnego Zakładu Geotermalnego. W roku 1993 powstał przedsiębiorstwo ciepłownicze Geotermia Podhalańska S. A.

W roku 1994 uruchomiona została pilotażowa faza projektu „Zaopatrzenie w ciepło wsi Bańska Niżna”. Była to pierwsza w Polsce działająca ciepłownicza instalacja geotermalna. W roku 1995 rozpoczęła się budowa sieci dystrybucji wód termalnych w Białym Dunajcu. W roku 1997 zakończono wiercenie otworów Białe Dunajce PGP oraz Bańska Niżna PGP-1. Rok później, po fuzji Geotermii Podhalańskiej S. A. z Przedsiębiorstwem Energetyki Ciepłej Tatry w Zakopanem, powstaje PEC Geotermia Podhalańska S. A.

Obecnie firma zaopatruje w ekologiczne ciepło znaczną część odbiorców w Zakopanem, Białym Dunajcu, Poroninie i Bańskiej Niznej. Wiosną 2008 roku w Bańskiej Niznej przy drodze Szaflary – Biały Dunajec uruchomiono kompleks basenów termalnych „Termy Podhalańskie”. W roku 2015 w sąsiedztwie „Term Podhalańskich” otwarto drugi kompleks – „Gorący Potok”. Funkcjonowanie w Bańskiej Niznej dwóch nowoczesnych kąpielisk w znacznym stopniu wpłynęło i wpływa na rozwój infrastruktury turystycznej i komunikacyjnej miejscowości.

➤ **Bańska Wyżna**

Wieś Bańska Wyżna to najbardziej na południe wysunięta wieś podhalańska w Gminie Szaflary. Administracyjnie Bańska Wyżna należy do gminy wiejskiej Szaflary, wchodzącej w skład powiatu nowotarskiego w województwie małopolskim. Wieś ma status samodzielnego sołectwa. Sołectwo graniczy z Bańską Nizną, Maruszyną i Skrzypnem (Gmina Szaflary) oraz Sierockiem i Białym Dunajcem (Gmina Biały Dunajec). Główna część miejscowości zlokalizowana jest przy ulicy Szlak Papieski (wzdłuż drogi powiatowej 1653K). Odchodzi od niej ulica Do Cieśłów, prowadząca w kierunku przysiółka Krajowe należącego do Białego Dunajca. Ponadto historycznie i zwyczajowo w Bańskiej Wyżnej wyodrębniono osiedla Gielatówka, Kubackówka i Pitoniówka.

Początki Bańskiej Wyżnej związane są z Bańską Nizną i była to wówczas po prostu Bańska. Wspólny jest też herb obu miejscowości. Dopiero na początku XX wieku następuje podział na Bańską Nizną i Wyżną. Jeszcze przed I wojną światową, 1 września 1911 roku powstała szkoła ludowa w Bańskiej Wyżnej i otrzymała ona imię św. Wojciecha.

Po odzyskaniu niepodległości przez Polskę, w 1922 roku, oddano do użytku szkolnego nowy budynek szkolny w Bańskiej Wyżnej. Szkoła była dla wsi ośrodkiem kultury, kultywowała tradycje narodowe i regionalne. W 1933 roku Bańska stała się częścią gminy zbiorowej Szaflary.

➤ **Bór**

Bór to wieś położona na północno-wschodnim krańcu Gminy Szaflary, na wschód od drogi Nowy Targ–Zakopane. Położona w bezpośrednim sąsiedztwie Nowego Targu, co sprawia, że jest bardzo atrakcyjna pod względem zamieszkania. Bór graniczy od zachodu z miejscowością Szaflary, od północy z Miastem Nowy Targ, a pozostałe tereny graniczą z gminą Nowy Targ. Przez miejscowość Bór przebiega podstawowa droga lokalna ul. Jana Pawła II – łącząca wschodnią część gminy Szaflary z zachodnią oraz stanowiącą drogę przelotową do Białki Tatrzańskiej.

Powstanie miejscowości Bór – pierwotnie Bur („bór/bur” w gwarze góralskiej oznacza podmokłą łąkę, torfowisko) sięga panowania króla Zygmunta III Wazy. To on nadawał "generalny przywilej na zakładanie osad". Starosta nowotarski Jan Pieniążek zakłada

w 1610 roku z tegoż przywileju osadę Leśnica, która podzielona była na trzy niwy. Jedna z niw to właśnie Bór. W latach 1616-1624 drugi starosta nowotarski Stanisław Witowski tworzy nowe osady: Bór, Groń, Białkę i Gliczarów. Czyli powstanie miejscowości Bór datuje się na lata 1616–1624.

I tak: W dokumencie z 1681 roku opisującym granice Nowego Targu mowa jest o południowej granicy, która biegnie od wsi Gronków i wokół Boru do Roli Robakowskiej należącej do Leśnicy. Osada Bór figuruje pod tą nazwą w opisach granic Nowego Targu z 1700 roku. W dokumencie opisującym Nowy Targ w 1749 roku czytamy: „Odcinek granicy od Leśnicy do Ludźmierza biegł wzdłuż gruntów wsi Szaflary do Roli Brzanowej. Od nich linia graniczna przechodziła przez Bór do Krótkiego Pola” (Nazwa Krótkie Pole funkcjonuje do dzisiaj).

Dwa lata przed pierwszym rozbiorem Polski (1770) utworzony został kordon sanitarny przez Cesarstwo Austriackie, w który wchodziły ziemie Podhala, Spisza, Sądecczyzny, aż po Ukrainę. Utworzono wioski kameralne, czyli wolne od posług pańszczyźnianych. Podhale podzielono na dominia. Leśnica (w tym Bór) weszły w skład dominium Kościelisko. W 1824 roku zostało ono zlikwidowane i wykupił go Emanuel Hamolacsa z Moraw. Na przełomie XVIII i XIX wieku istniała w Borze kuźnia. W 1889 roku ziemie te nabył Władysław hr. Zamoyski.

Osady powstałe z "generalnego przywileju" posiadały hale w Tatrach. Także Bór takie hale posiadał. Pod koniec XIX wieku Władysław Zamoyski dokonał zamiany hal w Tatrach na lasy. Leśnica dostała Rynias, koło Brzegu, z którego szósta część należała do Boru. Tereny Ryniasa uwłaszczyła Leśnica. Borzanie zbyt nieśmiało upominali się o swoją część i władze gminy nie zatroszczyły się o prawidłowe uwłaszczenie. Lasy na Ryniasie należą do Leśnicy. Borzanie skorzystali z tych lasów o tyle, że otrzymali drzewo na budowę kaplicy.

10 marca 1954 roku na zebraniu wiejskim podjęto uchwałę o oddzieleniu Boru od Leśnicy. W tym też roku Wojewódzka Rada Narodowa w Krakowie uchwałą powołała do istnienia Bór jako osobną jednostkę terytorialną. Wioska uzyskała prawa sołeckie. Pierwszym sołtysiem był Józef Dziadkowiec. W 1955 roku uruchomiono pierwszą czteroklasową szkołę podstawową, jako filię Szkoły Podstawowej w Gronkowie. W 1986 roku ukończono trwającą dziesięć lat budowę budynku szkoły, która nadal była czteroklasowa (dalsza nauka odbywała się w Gronkowie). W 1996 r. szkoła uzyskała samodzielność jako ósma Szkoła Podstawowa w Gminie Szaflary. W połowie lat 90. XX wieku wybudowana została kaplica projektu arch. Jana Karpiela Bułeki.

➤ **Maruszyna**

Maruszyna to wieś położona w gminie Szaflary na zachód od drogi Nowy Targ–Zakopane. Leży w Kotlinie Podhalańskiej na południowy zachód od Nowego Targu. Maruszyna

graniczy od wschodu z Szaflarami, od północnego wschodu z Zaskalem, od północy z Rogóżnikiem i Starem Bystrem, od zachodu z Czerwiennem, a od południa ze Skrzypnem, Bańską Nizną i Bańską Wyżną. Maruszyne łączy z poszczególnymi miejscowościami sieć dróg gminnych.

Początek wsi Maruszyna dała ludność uciekająca przed uciskiem pańszczyźnianym w XV wieku, wg ustnych przekazów pierwszym osadnikiem na Maruszyńcu był Marusarz, który przybył tu ze swoją rodziną, wykarczował las, pobudował zagrodę, i zgodnie z przekazami przodków od jego nazwiska wieś nazwano Maruszyńcu. Według kroniki parafialnej pierwszym osadnikiem na Maruszyńcu był Gubała, jak wynika z informacji w kronice parafialnej w roku 1653 wójtem tejże wsi był Jan Gubała. Nazwa wsi Maruszyna, jak podaje Wójt i pisarz gminny Piotr Staszczel, pochodzi od nazewnictwa wołoskiego, zawierającego wiele nazw i obyczajów związanych z pasterstwem bydła i owiec.

Pierwsza informacja o wsi Maruszyna znajduje się w dokumencie z lustracji Starostwa Nowotarskiego z roku 1564, gdzie znajduje się wpis „Pod górą Marusina osiadło trzech kmieci i dwóch wyrobników” Po pierwszym rozbiórce Polski obszar Maruszyńcu został włączony do zaboru austriackiego. Tereny Maruszyńcu były wówczas dobrami królewskimi, toteż zostały wystawione na sprzedaż, a zakupił je magnat węgierski Homulacz, któremu od momentu zakupu płacono podatki i wszelkie inne powinności. W 1848 roku nadano chłopom ziemię na własność i zniesiono pańszczyznę oraz inne powinności oddawane na rzecz dworu, a wprowadzono podatek gruntowy.

Pod koniec XIX wieku znacznie wzrosła liczba mieszkańców, z braku terenów do osiedlania się następowało dzielenie gospodarstw, a to pogarszało warunki życia. Trudna sytuacja materialna wywołała pierwszą falę emigracji na Węgry, gdzie podejmowano się pracy na budowach.

Dopiero w 1910 roku mieszkańcy wioski wystąpili z wnioskiem o budowę własnej kaplicy. Budowę kaplicy rozpoczęto 1928 roku, a zakończono uroczystym poświęceniem 1934 roku. Poświęcenia dokonał proboszcz parafii Szaflary – ksiądz Władysław Wójtowicz.

Dnia 1 lutego 1984 roku –Metropolita Krakowski, ks. Kardynał Franciszek Macharski, wydał dekret o utworzeniu parafii Maruszyna, a ks. Kaletę mianował proboszczem. Najważniejszym wydarzeniem dla parafii był przejazd Ojca świętego Jana Pawła II w 1997 roku przez Maruszyne. Ojciec święty, jadąc z Zakopanego do Ludźmierza w dniu 07 czerwca 1997 roku, zatrzymał się na skrzyżowaniu obok remizy i pobłogosławił zgromadzonych tam wiernych.

➤ **Skrzypne**

Pod względem administracyjnym wieś Skrzypne należy do gminy wiejskiej Szaflary, będącej częścią powiatu nowotarskiego, znajdującego się w województwie małopolskim.

Miejscowość zlokalizowana jest w Kotlinie Podhalańskiej. Wieś ma status samodzielnego sołectwa, które graniczy z następującymi miejscowościami: Bańska Wyżna, Maruszyna (Gmina Szaflary) oraz Czerwienne (Gmina Czarny Dunajec). Wieś została umownie podzielona na dwie części – Skrzypne Niżne, w skład którego wchodzi tereny i zabudowania położone wzdłuż głównego ciek wodny wsi - Potoku Skrzypniańskiego i w jego dolinie, oraz Skrzypne Wyżne, które tworzą domy znajdujące się na wierzchu.

Pierwsze wzmianki o Skrzypnem pochodzą z początków XVI wieku. W 1532 roku Jan Pieniążek otrzymał z kancelarii królewskiej przywilej dotyczące dzierżawy nowotarskiej. Po jego śmierci dzierżawa rozpadła się na trzy części. Najważniejszą z nich nazwano starostwem nowotarskim, które swoim obszarem sięgało aż po linię Tatr. Starostwo przypadło w posiadanie Prokopowi Pieniążkowi. Dysponując znacznym majątkiem, Prokop rozpoczął akcję zakładania nowych wsi. Kontynuował ją następnie jego syn, Jan, który w 1596 r. uzyskał generalny przywilej na zakładanie nowych osad. W początkach XVII wieku starostwo nowotarskie obejmowało 25 wsi, w tym także Skrzypne, którego założenie datuje się na rok 1616. Pierwsi mieszkańcy wsi trudnili się przede wszystkim rolnictwem i hodowlą owiec. Dopiero w 1911 roku utworzono jednoklasową szkołę ludową.

Ważne wydarzenia w historii wsi Skrzypne nastąpiły dopiero w 2 poł. XX wieku. W 1962 roku wieś została zelektryfikowana. W tym samym roku otwarto tu szkołę rolniczą oraz rozpoczęto budowę drogi Szaflary–Skrzypne, zakończoną rok później. W latach 1967–1968 wybudowano nową szkołę, którą rozbudowano na pocz. XXI wieku (w 2012 r. zakończono prace).

➤ **Szaflary**

Wieś Szaflary położona jest na Podhalu, w dolinie Dunajca, na pograniczu dwóch regionów geograficznych: Kotliny Orawsko-Nowotarskiej i Pogórza Gliczarowskiego. Przez Szaflary przebiega droga krajowa nr 47 łącząca Kraków z Zakopanem, będąca częścią Zakopianki, oraz linia kolejowa Kraków–Zakopanem. Przez centrum miejscowości przebiega lokalna droga będąca starym gościńcem „do Tatr”, prowadząca do Białego Dunajca. Administracyjnie wieś Szaflary należy do gminy wiejskiej Szaflary, wchodzącej w skład powiatu nowotarskiego w województwie małopolskim. Wieś ma status samodzielnego sołectwa. Szaflary graniczą z Bańską Niżną, Maruszną, Zaskalem i Borem (Gmina Szaflary) oraz Białym Dunajcem i Nowym Targiem. Częścią miejscowości o największej koncentracji zabudowy jest centrum, zlokalizowane w otoczeniu Rynku przy ulicy Augustyna Suskiego. W Szaflarach wyodrębnionych jest około 30 ulic oraz kilka osiedli, w tym Podlubełki, Osiedle Nowe, Zadział, i Palenice.

Nazwa miejscowości Szaflary pochodzić może od niemieckiego słowa Schaf – owca, Schäfer – pasterz, lub też Schaffner – zarządca czy Schaffem – beczułka, cebrzyk. Za

ostatnią wersją przemawia herb miejscowości, jednak możliwe, że pieczęć powstała w późniejszym okresie, wskutek błędnej interpretacji etymologii nazwy.

Według niektórych historyków już w XI wieku na skałce w Szaflarach stanął drewniany gródek, zaznaczający polską obecność na terenach przygranicznych. Bardziej prawdopodobny jest późniejszy termin jego budowy, czyli XII – XIII wiek. Być może w okolicy grodu zaczęły wówczas powstawać pierwsze osady, jednak żadna z nich nie jest wymieniona w przywileju Henryka Brodatego dla Teodora Gryfity (fundatora Klasztor Cystersów w Ludźmierzu) z 1234 roku.

W XIII wieku zorganizowaną akcją osadniczą, również opartą głównie na ludności niemieckiej, prowadził tu Zakon Cystersów. Jest prawdopodobne, że temu zakonowi Szaflary zawdzięczają swoje oficjalne powstanie. Pierwsza oficjalna wzmianka o zamku szaflarskim (zwanym niekiedy zamkiem Dunajecim) pochodzi z 1252 roku, a o wsi z 1328 roku. Dziesięć lat później wymienieni są z imienia pierwsi Szaflaranie – kasztelan zamku Piotr ze Słupi i wójt Leopold, prawdopodobnie Niemiec.

Wzmianki o parafii i kościele prowadzonym przez Cystersów pochodzą z 1350 roku, jednak z pewnością istniały już wcześniej. Pierwsze nazwiska i nazwa miejscowości wskazują, że dużą rolę w zasiedlaniu Szaflar odgrywał żywioł niemiecki. Świadczy o tym również fakt lokacji wsi na prawie niemieckim. Sołtysi w ramach przywilejów posiadali hale w Tatrach w rejonie Giewontu. Początkowo, do roku 1355 sołectwo było w rękach Cystersów, później weszło w skład królewskiej, a od władcy dzierżawili go przedstawiciele rodów szlacheckich lud zamożnych chłopów. Nazwano to dzierżawą szaflarsko-nowotarską.

Początkowo rządziła tu rodzina Śreniawitów, a w 1338 roku kanclerz Zbigniew pochodzący z tego rodu przekazał uprawnienia sołtysie swojemu dworzaninowi Leopoldowi. Później sołtysi zmieniali się kilkakrotnie w różnych okolicznościach, podobnie jak zarządcy zamku szaflarskiego. Trwało to do roku 1404, kiedy to zarządcą został Andrzej Ratuł z Korabowic. Jako pan zamku na swojej ziemi sołtysiej utworzył folwark dworski.

Piotr Komorowski w roku 1471 w czasie sporów o tron węgierski pomiędzy Matejem Korwinem a Władysławem Jagiellończykiem, stanął po stronie władcy polskiego, co spowodowało usunięcie go z dóbr węgierskich. Jagiellończyk wynagrodził mu to dobrami żywieckimi. Komorowski zatrzymał też zamek w Szaflarach (resztę dóbr na Podhalu oddał Ratułdom), a nawet go zmodernizował. W 1496 roku gródek objął stryjeczny bratanek Piotra, Mikołaj Komorowski, który miał odmienne przekonania polityczne i chciał wrócić na służbę króla węgierskiego. Korwin obiecał mu zwrot dóbr węgierskich pod warunkiem wydania zamków w Barwałdzie, Żywcu i Szaflarach. Taka wizja stanowiła

zagrożenie dla Rzeczypospolitej, więc wojsko polskie zamki zdobyło, a Komorowscy zostali czasowo usunięci z Podhala.

Zarządcą grodu został Marek Ratułd, który z czasem stał się posiadaczem niemal całej nowotarszczyzny. Pozbawił sołectwa Miklasa z Kleparza i chciał na swojej ziemi założyć folwark. W wyniku procesu sądowego Ratułd musiał niebawem zwrócić sołectwo (przeszło ono w posiadanie włościańskiej rodziny Szaflarskich a później Kalatów), jednak na gruntach parafialnych i chłopskich powstał folwark. Po Ratułdzie Szaflary odziedziczyła jego córka Beata. Poślubiła ona Jana Pieniązka, pierwszego starostę nowotarskiego. Wówczas prawdopodobnie powstał dwór w Nowym Targu, gdzie przeniesiono zarząd dóbr podhalańskich, a Szaflary przestały być siedzibą miejscowej władzy.

Przywilej z 1605 roku lokuje teren pasterski Szaflar w Tatrach, wymieniając pastwiska na halach Giewont i Strążyska, a także na polanach w Lesnicy, Gliczarowie i nad Poroncem. W XIX wieku tereny wypasowe były już bardziej rozproszone i obejmowały hale: Kondratową, Waksmundzką, Tomanową oraz polany Wiktorówka, Buńdówka i Pańszczyca.

Sytuacja wsi zmieniła się po wejściu na ten teren władzy austriackiej w 1770 roku i ustanowieniu w miejscu starostwa nowotarskiego urzędu Kamery Nowotarskiej. Szaflary początkowo zaliczono do sekcji kościelisko-zakopiańskiej, ale w 1786 roku połączono je z dobrami poronińskimi. W myśl instrukcji rządowej, dobra kameralne miały być przykładem w zakresie racjonalnej gospodarki i dobrego traktowania mieszkańców. Początkowo próbowano zintensyfikować gospodarkę, między innymi poprzez zwiększenie produkcji folwarku oraz przyśpieszenie wyrębu lasów. Jednak kiedy w wyniku wojen napoleońskich skarb państwa zaczął świecić pustkami, w 1818 roku dawne królewskie wystawiono na sprzedaż. Sekcję szaflarską na licytacji we Lwowie wykupili za 11 850 złotych reńskich Honorata i Tomasz Uznańscy. Dobra obejmowały grunty w Szaflarach, Bańskiej, Białym Dunajcu, Poroninie, Gliczarowie, Murzasichlu, Skrzypnem i Zaskalu oraz tereny w Tatrach od doliny Pięciu Stawów Polskich po Giewont.

Poza dochodami z folwarku, młynów, propinacji, dzierżawy gruntów i lasów. Uznańscy mieli w kontrakcie zagwarantowane wpływy z czynszów od chłopów oraz finansową równowartość dawnych należności pańszczyźnianych. W skład pańszczyzny wchodził również wyręb drewna, produkcja tarcicy i gontów oraz przędzenie nici. Wkrótce po objęciu dóbr, Uznańscy wybudowali u podnóża Skałki Szaflarskiej dwór z murowanymi budynkami gospodarczymi, pięknym ogrodem angielskim i klombami kwiatów. Dwór otoczony był białym murem, do którego przylegały zabudowania folwarczne i ogrodzony zwierzyńiec, w którym trzymano sarny, jelenie, a nawet dziki.

W 1846 roku ksiądz Michał Janiczak prowadził agitację na rzecz powstania narodowego. Zgromadził kilkudziesięciu górali z okolic i 22 lutego wymaszerowali do Poronina, by tam połączyć się z grupą księdza Michała Głowackiego i wraz z powstańcami chochołowskimi udać się do Wadowic. W wyniku zdrady dokonanej przez parafian Głowackiego na powstańców czekała austriacka straż graniczna. Powstańcy rozproszyli się po lasach. Ks. Janiczak uciekł na Węgry, gdzie doczekał amnestii w roku 1848. Uznańscy nie poparli działań konspiracyjnych, a mieszkańcy odmówili właścicielom pomocy w obliczu zagrożenia ze strony zwolenników Jakuba Szeli, stojącego na czele „rabacji galicyjskiej”. Na szczęście dla dworu rabacja nie dotarła do Szaflar.

Zmiany na korzyść w rozwoju gospodarki rolnej zapoczątkowało założenie w roku 1887 kółka rolniczego, jednego z pierwszych na Podhalu. Uruchomienie w roku 1899 linii kolejowej Chabówka–Zakopane połączyło Szaflary ze światem zewnętrznym, ułatwiło ruch turystyczny i przyczyniło się do rozwoju handlu. Wpłynęło to również na poszerzenie horyzontów i świadomości narodowej mieszkańców. Z okazji 500 rocznicy bitwy pod Grunwaldem, przypadającej w 1910 roku, ufundowany został przez mieszkańców pamiątkowy Krzyż Grunwaldzki na wzgórzu Ranisberg poświęcony w 1914 roku.

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, 4 listopada 1918 roku Jerzy Uznański został marszałkiem powiatu nowotarskiego. W roku 1920 u zbiegu potoku Kowaniec i rzeki Dunajec dokonał on uroczystego zaślubienia Podhala z morzem. Na wiecu w dniu 10 listopada 1918 roku mieszkańcy Szaflar wraz z przedstawicielami całej gminy, w obecności rotmistrza Mariusza Zaruskiego złożyli uroczyste ślubowanie na wierność Polsce. Uroczystość została połączona z umieszczeniem przed kościołem krzyży ukrytych w czasie I wojny światowej. Przed remizą strażacką posadzono „Drzewo Wolności” – wiaz ofiarowany przez właścicieli dóbr szaflarskich.

Latem 1927 roku w Szaflarach powstała pierwsza na Podhalu Spółdzielnia Mleczarska, zorganizowana jako towarzystwo udziałowe, zrzeszająca początkowo 70 członków. W 1931 roku spółdzielnia dorobiła się własnego budynku. Wytworzone produkty mleczarskie rozprawdzano samodzielnie lub za pośrednictwem Małopolskiego Związku Mleczarskiego w Krakowie. Ważnym zadaniem spółdzielni było propagowanie racjonalnej hodowli i higieny w gospodarstwach rolnych. Szaflarski majątek Uznańskich w latach 1937–1939 dzierżawiony był przez Marię Liberakową, wdowę po zakopiańskim leśniku Marianie, która prowadziła tu pensjonat i wzorcowe gospodarstwo rolne.

W 1923 roku spłonął stuletni, drewniany dwór Uznańskich. Ówczesny właściciel, Jerzy Uznański, przeniósł się do Jaszczurówki. W zabudowaniach podworskich urządzono wspomniany pensjonat Marii Liberakowej, a po II wojnie światowej Podhalański Uniwersytet Ludowy. Do dzisiaj z dawnego zespołu dworskiego ocalały fragmenty fundamentów

i kamiennego muru oraz budynek kuchni dworskiej, a po przeciwnej stronie Zakopianki – drewniana brama w stylu zakopiańskim z początków XX wieku. 15 sierpnia 1933 roku, kiedy większość mieszkańców Szaflar była na odpuszcie w Ludźmierzu, pożar zniszczył znów 70 zabudowań.

Okres wojny i okupacji to w gminie Szaflarskiej czas strachu i terroru. Pierwsza egzekucja odbyła się już 2 października 1939 roku; rozstrzelano dwóch mieszkańców za nielegalne posiadanie broni. Prowadzoną przez okupanta akcją tworzenia rzekomego „narodu góralskiego” Szaflary praktycznie zbojkotowały – na 8500 mieszkańców gminy góralskie kenkarty przyjęło tylko 167 osób. Patriotyczną odpowiedzią górali na Goralenvolk było utworzenie w 1941 roku przez Szaflarskiego nauczyciela Augusta Suskiego zbrojnej Konfederacji Tatrzańskiej, działającej na terenie Podhala i okolic, w celu uświadamiania społeczności góralskiej i organizowania ruchu oporu przeciwko Niemcom i ich konfidentom.

W końcu 1941 roku w szeregi Konfederacji przeniknął malarz z Zakopanego Stanisław Wegner-Romanowski, który okazał się konfidentem gestapo. 30 stycznia 1942 roku Augustyn Suski, zaproszony przez Wegnera do Zakopanego, został aresztowany i wywieziony do Oświęcimia, gdzie zmarł 23 maja 1942 roku. W czasie wojny w Szaflarach zginęło przeszło 30 osób, 20 wywieziono do obozów koncentracyjnych, a na przymusowe roboty ponad 380.

W 1946 roku założono w Szaflarach Podhalański Uniwersytet Ludowy, kierowany początkowo przez działaczkę Konfederacji Tatrzańskiej, Jadwigę Apostoła-Staniszewską, do czasu jej aresztowania przez UB w 1948 roku. Mieścił się najpierw w dawnych zabudowaniach Uznańskich, a potem w pożydowskim budynku Juliusza Morgenbessera. Uczyły się tu na czteromiesięcznych bezpłatnych kursach dziewczęta z Podhala, Spisza i Orawy, a zakres kształcenia obejmował zagadnienia z zakresu gospodarstwa domowego, ogrodnictwa i warzywnictwa, kroju i szycia. Placówkę zlikwidowano w 1951 roku.

W 1966 roku do Szaflar przeniesiono funkcjonującą dotychczas w Zakopanem wytwórnię nart, która pod nazwą „Polsport” stała się największym producentem sprzętu zimowego w Polsce. Firma upadła w 1992 roku, a w jej pomieszczeniach usytuowano pierwszy na Podhalu zespół supermarketów, a potem także siedzibę Urzędu Gminy. W tym samym roku powstał w Szaflarach Zakład Produkcji Jogurtu „Magda”, założony i kierowany przez Janusza Kubita – dziś jeden z największych producentów tego napoju. Największą dynamikę wskazuje rozwijający się w ostatnich latach przemysł turystyczny.

➤ **Zaskale**

Zaskale to wieś położona północnych krańcach Gminy Szaflary na zachód od drogi Nowy Targ–Zakopane. Położona w bezpośrednim sąsiedztwie Nowego Targu, co sprawia, że jest bardzo atrakcyjna pod względem zamieszkania. Miejscowość leży w południowej części

Kotliny Nowotarskiej. Rozciąga się z niej widok na Tatry, Gorce i Babią Górę. Okolice są w znacznym stopniu zalesione. Zaskale graniczy od południowego wschodu z Szaflarami i od południowego zachodu z Maruszyną. Zaskale łączy z poszczególnymi miejscowościami sieć dróg gminnych.

Nazwa Zaskale pochodzi od położenia za wapiennymi skałami. Zaskale jest miejscowością należącą do Gminy Szaflary. Szaflary to jedna z najstarszych wsi na Podhalu. Powstała u podnóża zamku wybudowanego na Szaflarskiej Skałce w pierwszej połowie XIII w. Mieszkańcy wsi zajmowali się pasterstwem i posiadali swoje polany na Podhalu i w Tatrach. Po I rozbiórce Polski dobra królewskie, do których należały Szaflary, Austriacy włączyli do tzw. Dominium Nowotarskiego.

Najstarszą instytucją w miejscowości Zaskale jest szkoła, która funkcjonuje od roku 1894. Ludowa Szkoła w Zaskalu, której nauczycielem był Józef Szaflarski autor najstarszej szkolnej kroniki powstała na przełomie 1894 i 1895 roku. Wcześniej dzieci uczęszczały do szkoły w Szaflarach. Mieszkańcy wsi Zaskale byli zobowiązani do pokrywania wszelkich wydatków związanych z utrzymaniem drewnianego budynku. Na kartach kroniki zapisano „z dniem września 1894 roku rozpoczęto naukę w tutejszej szkole solennym nabożeństwem odprawionym w kościele w Szaflarach przez księdza katechetę. Naukę rozpoczęło 48 uczniów, chłopców 22, dziewczyn 26”.

Po II wojnie światowej dzieci kończyły tylko 6 klas w Zaskalu, ponieważ były tylko dwie sale lekcyjne. Siódmą klasę kończyły w szkole w Szaflarach lub Ludźmierzu. W 1955 roku podjęto decyzję o rozbudowie starej szkoły. Do 1958 roku uporano się z ciasnotą i placówka mieściła 4 sale lekcyjne. Dzieci mogły kończyć siódmą klasę w swojej miejscowości. W 1967 roku zaczęto budowę nowej szkoły, w której obecnie uczy się młodzież. 1 września 1969 roku uroczyście rozpoczęto rok szkolny w nowej i nowoczesnej na owe czasy placówce.

Początki parafii w Zaskalu sięgają roku 1980, w którym to rozpoczęto starania o zezwolenie na budowę kaplicy. W maju 1985 roku powołano Komitet Budowy Kaplicy. 10 czerwca 1987 roku, Ojciec Święty Jan Paweł II poświęcił w Tarnowie „kamień węgielny” pod budowę kaplicy, który 4 października 1987 został wmurowany przez J.E. Ks. Bpa Albina Małysiaka. W 1997 roku irygowano parafię pw. św. Wojciecha Biskupa i Męczennika w Zaskalu.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Krajobraz kulturowy jest zabytkiem nieruchomym podlegającym ochronie i opiece na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 1 lit. a Ustawy. W rozumieniu art. 3 pkt 14 Ustawy, jest to „postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka”.

Ochronę krajobrazu kulturowego prowadzi się ponadto poprzez zapisy w planie ogólnym oraz w planach zagospodarowania przestrzennego. Ochronę tę zapewniają wyznaczone w ww. dokumentach strefy ochrony konserwatorskiej, jak również strefy ochrony ekspozycji oraz sformułowane dla nich ograniczenia.

Obszar całej Gminy Szaflary, położony jest na terenie Południowomałopolskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu. Na terenie Obszaru wprowadzono ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów, w celu zachowania ich trwałości oraz zwiększania różnorodności biologicznej.

5.2.3. Zabytki nieruchomości

W Gminie Szaflary do najcenniejszych zabytków należą obiekty sakralne oraz reprezentujące podhalańską architekturę drewnianą. Architektura przydrożnych kapliczek jest bardzo zróżnicowana, uzależniona często od pomysłowości i zdolności miejscowych twórców. Podobnie z podhalańskim budownictwem drewnianym. W Gminie Szaflary znajduje się wiele takich obiektów. Do najcenniejszych należą:

➤ **Bańska Niżna**

- kapliczka „Pod Lipą”, 4. ćw. XIX w., murowana z kamienia, tynkowana; we wnętrzu figury Matki Bożej i Św. Józefa – ul. Papieska, koło nr 6;
- kuźnia „Pod Bukiem”, k. XVIII w. – ul. Papieska 42;
- dawny dom Piotra Kułacha, 2 poł. XIX w. – Hodówka 16;

➤ **Bańska Wyżna**

- kapliczka, 4 ćw. XIX w. – Szlak Papieski (początek wsi);
- dzwonnica loretańska, k. XIX w., pocz. XXI w. – Szlak Papieski 92;

➤ **Bór**

- chałupa, 4 ćw. XIX w. – ul. Krzywa 6;

➤ **Maruszyna**

- Kościół pw. Przemienienia Pańskiego, 1931-1972 – ul. Jana Pawła II 4;
- kapliczka z Matką Boską Ludźmierską, 4 ćw. XIX w. – ul. Jana Pawła, vis a vis nr 136;
- kapliczka z Jezusem Ukrzyżowanym, 4 ćw. XIX w. – os. Stopki (w polach);

➤ **Skrzypne**

kapliczka, 1828 – ul. Wierchowa – ul. Lipowa;

➤ **Szaflary**

Ze względu na fakt, że Szaflary są jedną z najstarszych osad na Podhalu, znajduje się tu kilka obiektów architektonicznych objętych ścisłą ochroną konserwatorską i wpisanych do rejestru zabytków. Są to w szczególności:

- kościół parafialny pw. Św. Andrzeja Apostoła (1799–1810; 1902–1907) – ul. Kościelna 1;

- ogrodzenie kościoła pw. św. Andrzeja Apostoła (1799–1810; 1975) – ul. Kościelna 1
- grodzisko średniowieczne, ruiny zamku tzw. „Koci Zamek” (XIII/XIV w., k. XIX w.) – Skałka 1;
- pawilon–kaplica opodal ruin zamku (k. XIX w.) – Skałka 1;
- chałupa Anny Doruli z malowidłem na ścianie zachodniej *Zaśnięcie Matki Bożej* (1849) – ul. Augustyna Suskiego 124

Ponadto do cenniejszych zabytków należą kapliczki przydrożne liczące często ponad sto lat:

- kapliczka murowana z figurą Matki Boskiej Niepokalanej (4 ćw. XIX w.) – ul. Rola Galicowa 12;
- kapliczka murowana z figurą św. Jana Nepomucena (4 ćw. XIX w.) – ul. Augustyna Suskiego 82;
- kapliczka murowana z figurą Matki Boskiej z Dzieciątkiem (4 ćw. XIX w., rzeźba: Wojciech Kułach Wawrzyńcok) – ul. Suskiego Augustyna 146;

5.2.4. Zabytki ruchome

Obiekty małej architektury sakralnej rozsiane są po całym Podhalu należą do zabytków ruchomych. Kapliczki skrzynkowe, figury i krzyże przydrożne nie tylko należą do polskiego folkloru, stanowią ozdobę krajobrazu, ale przede wszystkim są wyrazem wiary minionych pokoleń. Figurki świętych to zazwyczaj dzieło lokalnych rzeźbiarzy samouków. Przy kapliczkach odprawiane są nabożeństwa majowe lub czerwcowe. Historia ich powstania jest świadectwem przywiązania mieszkańców wsi do tradycyjnych wartości chrześcijańskich.

Zabytki ruchome objęte są ochroną prawną na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronie. Jako zabytki ruchome ustawodawca kwalifikuje: dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej; kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje; numizmaty oraz pamiątki historyczne, a zwłaszcza militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery; wytwory techniki, a zwłaszcza urządzenia, środki transportu oraz maszyny i narzędzia świadczące o kulturze materialnej, charakterystyczne dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentujące poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego; materiały biblioteczne, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2012 r. poz. 642 i 908, z 2013 r. poz. 829 oraz z 2017 r. poz. 60 i 1086), tj.: dokumenty zawierające utrwalony wyraz myśli ludzkiej, przeznaczone do rozpowszechniania, niezależnie od nośnika fizycznego i sposobu zapisu treści, a zwłaszcza: dokumenty graficzne (piśmiennicze, kartograficzne, ikonograficzne i muzyczne), dźwiękowe, wizualne, audiowizualne i elektroniczne; instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty

etnograficzne; przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Natomiast, zgodnie z art. 11 ustawy, do rejestru zabytków ruchomych, nie wpisuje się zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa lub wpisanego do inwentarza muzeum, lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego. Zasady ochrony tych obiektów określone zostały w Ustawie o muzeach z dnia 21 listopada 1996 r., w Ustawie o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 r. oraz w Ustawie o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach z dnia 14 lipca 1983 r., a także w Rozporządzeniu Ministra Kultury w sprawie wywozu zabytków i przedmiotów o cechach zabytków za granicę.

➤ **Bańska Nizna**

W Bańskiej Niżnej do najcenniejszych zabytków ruchomych należą:

- figura kamienna Najświętszego Serca Pana Jezusa (2 poł. XIX w., Piotr Kułach) – Hodówka 4;
- figura kamienna Matki Bożej Królowej Świata (2 poł. XIX w., Piotr Kułach) – Hodówka 16;

➤ **Bańska Wyżna**

- krzyż żelazny na kamiennym postumencie (1930) – Szlak Papieski, obok nr 70;

➤ **Bór**

- krzyż żeliwny na kamiennym postumencie (1889) – ul. Jana Pawła II 11;
- krzyż żeliwny na podmurowaniu (4 ćw. XIX w.) – ul. Jana Pawła II 95;

➤ **Maruszyna**

- krzyż żeliwny na kamiennej podstawie (1865) – Gancarze 24;
- krzyż żeliwny na kamiennym postumencie (1865) – ul. Ludźmierska (po lewej stronie jadąc do Ludźmierza);

➤ **Skrzypne**

- krzyż żeliwny na kamiennej podstawie (3 ćw. XIX w.) – ul. Królowej Jadwigi 26;

➤ **Szaflary**

- figura kamienna św. Floriana i Matki Boskiej z Dzieciątkiem (1892) – ul. Augustyna Suskiego, vis a vis nr 119;
- krzyż grunwaldzki wzniesiony z okazji 500-letniej rocznicy bitwy pod Grunwaldem (1910–1914) – Góra Ranisberg;

5.2.5. Zabytki archeologiczne

W ślad za ustawową definicją, zabytek archeologiczny to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Na obszarze Gminy Szaflary zlokalizowane jedno stanowisko archeologiczne obejmujące średniowieczne grodzisko i zamek na Skalce.

Obszar Gminy Szaflary nie jest dostatecznie przebadany pod tym względem, z uwagi na to, że nie został jeszcze objęty największym w Polsce programem badawczym o nazwie Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP) prowadzonym od 1978 roku.

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie Gminy Szaflary nie ma żadnego muzeum

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

Na 32. sesji Konferencji Generalnej UNESCO, w dniu 17 października 2003 roku została przyjęta Konwencja w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. W rozumieniu Konwencji, dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Taki rodzaj dziedzictwa przekazywany jest z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. W rozumieniu Konwencji UNESCO dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego; sztuki widowiskowe; zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne; wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata; umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym. Niewątpliwie definicja ta określa obszar zainteresowania Konwencji, jednakże w praktyce nie da się tak łatwo rozdzielić dziedzictwa materialnego od niematerialnego i wskazać granicę pomiędzy nimi. Katalog tego, co możemy nazwać dziedzictwem nie jest skończony, w zasadzie może to być wszystko co depozytariusze uznają za warte zachowania i zapamiętania. Region podhalański pod tym względem jest niezwykle bogaty, gdyż kultura w tym miejscu jest żywa, a tradycje są częścią codziennego życia, zaś poczucie własnej odrębności jest głęboko zakorzenione. Nie bez powodu na bazie góralszczyzny Stanisław Witkiewicz stworzył swój styl narodowy.

Podjęta przez Polskę Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego z 2003 roku zobowiązuje do dokumentowania przejawów tego dziedzictwa zgodnie z zaleceniami i standardami Konwencji. Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego, wymienia dwie pozycje z regionu Podhala, żywo kultywowane również w Gminie Szaflary, są to:

- umiejętność wytwarzania instrumentu i praktyka gry na kozie (dudach podhalańskich).
- wyścigi kumoterek.

Najbardziej charakterystyczna dla regionu Podhala, jest kultura góralska, objawiająca się nie tylko poprzez budownictwo, strój, gwarę, kuchnię i wyroby regionalne, tradycje, stroje,

muzykę i taniec, instrumenty, rzemiosło, pasterstwo, ornamentykę, ale również poprzez podejście do życia, sposób bycia, system wartości i tzw. „godność” i charakter mieszkańców podtatrzańskich szczytów.

Dziedzictwo niematerialne Gminy Szaflary związane jest głównie podhalańską kulturą i sztuką ludową. Szczególną uwagę warto zwrócić na wpisanie w 2014 roku dud podhalańskich na Krajową Listę Niematerialnego Dziedzictwa.

Na terenie Gminy Szaflary istnieją ludowe zespoły, m.in. Gminny Zespół Góralski „Śtadra”, „Nizniobańscanie”, „Watra”, „Zyngierki”, „Mali Skrzypnianie”, „Mali Szaflaranie”, „Mali Zaskalanie”, „Skrzypnianki i Dzieci ze Skrzypnego”, a także zespół o charakterze kabaretowym „Kabaret Marusynianki”. W gminie działa także zespół romski „Terne Čhawe”.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zabytki nieruchome objęte są ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków, na podstawie art. 6 ust. 1 pkt 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. W katalogu obiektów wymienione są: krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, rralistyczne i zespoły i budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Postępowania w sprawie wpisu do rejestru zabytków prowadzą, a następnie wydane decyzje o wpisie przechowują, stosownie do lokalizacji zabytku, Wojewódzkie Urzędy Ochrony Zabytków. Natomiast odpisy wydanych decyzji z terenu całego kraju, gromadzone są przez Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Na terenie Gminy Szaflary obowiązują prawne formy ochrony zabytków nieruchomych w postaci wpisu do rejestru zabytków wyłącznie w odniesieniu do czterech obiektów zlokalizowanych w Szaflarach:

- 1) **grodzisko średniowieczne, ruiny zamku z XIII/XIV w. oraz pawilon widokowy** w granicach działki nr 5544 w Szaflarach (tzw. „Koci Zamek”) – decyzja nr 380/88, nr rej. **A-580 = A-1052/M**,
- 2) budynek mieszkalny nr 124 przy ul. A. Suskiego („**Chałupa Anny Doruli**”) w granicach działki nr 30 w Szaflarach – decyzja nr 543/94, nr rej. **Ks. A-743 = A-1051/M**
- 3) **kościół parafialny pw. Św. Andrzeja Apostoła wraz z murowanym ogrodzeniem** w granicach działki nr 76/2 w Szaflarach – decyzja nr 597/96, nr rej. **Ks. A-797 = A-1053/M**,

4) **teren zespołu podworskiego z zachowanymi relikdami: mur kamienny, bramka, budynek kuchni dworskiej i fundamenty dworu** w granicach działki nr 5534/1 w Szaflarach – decyzja nr 622/96 pod nr rej. **Ks. A-822 = A-1054/M**.

Na terenie Gminy Szaflary nie przewiduje się nowych wpisów do rejestru zabytków.

Wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków stanowi załącznik numer 1.

Parki kulturowe, zgodnie z art. 16. ust.1 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami: „*Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.*”

Na terenie Gminy Szaflary nie przewiduje się w chwili obecnej parków kulturowych.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Obowiązek założenia oraz prowadzenia przez Wójta gminnej ewidencji zabytków wynika z art. 22 ust.4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Natomiast, ust. 5 art.22 wymienia katalog zasobów, jakie powinny być ujęte w wykazie gminnej ewidencji zabytków, są to:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Wykaz obiektów oraz obszarów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków stanowi załącznik numer 2.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Najważniejsze zabytki dla Gminy Szaflary są położone w Szaflarach i wpisane są do rejestru zabytków: relikty grodziska i zamku średniowiecznego na Skalce, relikty dworu, kościół pw. św. Andrzeja Apostoła oraz chałupa Anny Doruli. Bardzo ważne z punktu widzenia wartości są: kapliczki przydrożne z końca XIX wieku rozsiane po wszystkich miejscowościach gminy oraz figury kamienne (1 w Szaflarach i 2 w Bańskiej Niżnej na Hodówce). Obiekty budownictwa ludowego są często przebudowane lub w złym stanie technicznym.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>1. Korzystne położenie miejscowości gminy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • łatwy dostęp do drogi krajowej Kraków–Zakopane • atrakcyjne położenie w malowniczej okolicy, w urozmaiconym krajobrazowo otoczeniu • bliskość granicy polsko-słowackiej • bezpośrednie sąsiedztwo Nowego Targu – stolicy Podhala <p>2. Atrakcyjne warunki przyrodnicze okolicy i miejscowości:</p> <ul style="list-style-type: none"> • górzysty teren • czyste powietrze i wody <p>3. Wysokie poczucie tożsamości lokalnej, widoczne zwłaszcza w kultywowaniu bogatej tradycji w zakresie dziedzictwa niematerialnego, tj. gwarze, obrzędach, ludowości, ale również w rękodziele oraz strojach regionalnych, a także w twórczym kontynuowaniu regionalnej architektury.</p> <p>4. Położenie miejscowości w gminie wiejskiej, umożliwiające korzystanie z programów przeznaczonych na aktywizację obszarów wiejskich</p> <p>5. Przynależność gminy do Euroregionu Tatry</p> <p>6. Występowanie w bezpośrednim sąsiedztwie złóż wód geotermalnych i kompleksów termalnych („Gorący Potok”, „Termy Szaflary”)</p> <p>7. Promocja regionu oraz edukacja poprzez wydarzenia kulturalne oraz współistnienie szlaków turystycznych tematycznie związanych z dziedzictwem.</p>	<p>1. Niewystarczające zapisy aktów prawa miejscowego odnośnie ochrony obiektów oraz obszarów zabytkowych.</p> <p>2. Degradacja krajobrazu kulturowego przez dysharmonijną kubaturą zabudowę, celowe niszczenie obiektów zabytkowych, brak bieżącej konserwacji, samowolne inwestycje oraz prace remontowo-budowlanych w obrębie zabytkowych obiektów i obszarów.</p> <p>4. Brak wystarczającej edukacji dzieci i młodzieży o dziedzictwie kulturowym gminy i regionu.</p> <p>5. Niezadawalający stan techniczny obiektów zabytkowych.</p>

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ol style="list-style-type: none">1. Wzrastająca świadomość wartości obiektów zabytkowych jako produktu turystycznego.2. Uszczelnianie zapisów miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapisów odnośnie ochrony konserwatorskiej.3. Udzielanie dotacji oraz aplikowanie o środki na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach.4. Wdrożenie spójnego systemu wysokiej jakości estetyki wizualnej oraz poprawa odbioru jakości przestrzeni gminnych poprzez ujednoczenie poszczególnych miejscowości.5. Przygotowywanie materiałów, typowanie obiektów oraz obszarów, planowanych do wpisania do rejestru zabytków bądź Gminnej Ewidencji zabytków.6. Wdrożenie edukacji regionalnej w przedszkolach oraz szkołach na terenie gminy, współpraca z uczelniami oraz instytucjami kultury.	<ol style="list-style-type: none">1. Postępująca degradacja krajobrazu kulturowego poprzez procesy urbanizacyjne, zwłaszcza poprzez realizacje kubaturowych obiektów w miejscu usuwanych zabytkowych budynków.2. Zanikanie zabytkowych obiektów architektury drewnianej, poprzez sukcesywną wymianę istniejącej zabytkowej zabudowy, na nową.3. Komerccjalizacja, urynkowanie oraz przedmiotowość produktów dziedzictwa.4. Niestabilność przepisów prawa oraz trudności w egzekwowaniu przepisów karnych w przypadku niszczenia zabytków.6. Niekorzystna kalkulacja kosztów, związanych z remontem oraz zabezpieczeniem zabytkowych obiektów a możliwością budowy nowej inwestycji.

7. Założenia programowe

Celem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2023–2026 jest:

OCHRONA I ZACHOWANIE ZASOBÓW DZIEDZICTWA, BUDUJĄCYCH TOŻSAMOŚĆ MIESZKAŃCÓW ORAZ MIEJSCA.

7.1. Priorytety programu opieki

Realizacja Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary odbywać się będzie w oparciu o trzy priorytety, w których zawarto długofalowe kierunki działań wraz z zadaniami do zrealizowania w przeciągu czterech lat obowiązywania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary. Priorytetami są:

- **Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy**
- **Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**
- **Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości**

7.2. Kierunki działań programu opieki

W odniesieniu do **Priorytetu I:**

- **Kierunek I. 1:** Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania
- **Kierunek I. 2:** Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne

W odniesieniu do **Priorytetu II:**

- **Kierunek II. 1:** Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego oraz środowiska przyrodniczego;
- **Kierunek II. 2:** Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego
- **Kierunek II. 3:** Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich

W odniesieniu do **Priorytetu III:**

- **Kierunek III. 1:** Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy
- **Kierunek III. 2:** Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym
- **Kierunek III. 3:** Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

7.3. Zadania programu opieki

Szczegółowy wykaz planowanych do zrealizowania zadań w ramach przyjętych kierunków działań poszczególnych priorytetów, zestawiono w tabeli poniżej:

Priorytet I: REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY	
Kierunki działań	Zadania
I. 1. Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy (w ramach opracowanego planu remontów) • Podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością gminy • Zmiana sposobu użytkowania lub adaptacja nieużytkowanych obiektów zabytkowych (będących własnością gminy) do nowych funkcji • Zabezpieczenie obiektów zabytkowych przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą (montaż instalacji przeciwpożarowej i alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, znakowanie i ewidencjonowanie zabytków ruchomych itp.)
I. 2. Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne	<ul style="list-style-type: none"> • Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni • Iluminacja najcenniejszych zabytków gminy

Priorytet II: OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	
Kierunki działań	Zadania
II. 1. Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego oraz środowiska przyrodniczego	<ul style="list-style-type: none"> • Opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, szczególnie obszarów o dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi (w tym weryfikacja obowiązujących w zakresie aktualizacji zagadnień związanych z ochroną zabytków) oraz obszarów wskazanych do ochrony w planie ogólnym, • Wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, studiów widokowo-krajobrazowych, studiów historyczno-urbanistycznych, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w realizacji zagospodarowania przestrzennego gminy (w tym w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego) • Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie wysokości zabudowy, jej charakteru i funkcji) • Walka z samowolami budowlanymi • Ochrona panoram oraz przedpoli widokowych wsi o wartościach kulturowych
II. 2. Rozszerzenie zakresu i ochrony dziedzictwa kulturowego	<ul style="list-style-type: none"> • Kontynuowanie działań związanych z aktualizacją i weryfikacją obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków, • W momencie przyjmowania strategii, programów, nowych planów lub zmian w planach, zwiększenie uwagi na prawidłowość treści dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami.
II. 3: Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa ład przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: <ul style="list-style-type: none"> - ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych działów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy, - wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy - wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

Priorytet III: REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY	
Kierunki działań	Zadania
III. 1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<ul style="list-style-type: none"> • Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy • Publikowanie artykułów poświęconych rysom historycznym Gminy Szaflary w kwartalniku „Serce Podhala” • Opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego
III. 2. Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	<ul style="list-style-type: none"> • Udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego • Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych • Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć
III. 3: Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	<ul style="list-style-type: none"> • Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej • Promowanie imprez folklorystycznych, warsztatów, przeglądów, festiwali, lokalnych obrzędów, jako produktów turystycznych stanowiących o tożsamości gminy.

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

8. 1. Instrumenty prawne

- przekładanie uwag do nowotworzonych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz planu ogólnego przyjmowanych jako prawo miejscowe na podstawie powziętych uchwał;

8. 2. Instrumenty finansowe

- współfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru;
- współfinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, na podstawie stosownej uchwały;
- pomoc przy pozyskiwaniu środków finansowych ze źródeł zewnętrznych, m.in. dotacje z funduszy europejskich, krajowych, wojewódzkich, bądź innych.

8. 3. Instrumenty koordynacji

- realizacja zapisów programów opieki nad zabytkami szczebla wojewódzkiego i krajowego;
- współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
- współpraca z instytucjami kultury na poziomie gminnym, powiatowym i wojewódzkim;
- współpraca z kościołami i związkami wyznaniowymi.

8. 4. Instrumenty społeczne

- działania edukacyjne i promocyjne w zakresie opieki nad zabytkami;
- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami obiektów zabytkowych, a także współdziałanie z organizacjami społecznymi;
- edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego gminy i regionu.

8. 5. Instrumenty kontrolne

- bieżąca aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- monitorowanie oraz ocena stanu zagospodarowania przestrzennego gminy.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Przykładowymi kryteriami oceny realizacji programu opieki nad zabytkami winny być:

- wskazanie liczby i charakteru zrealizowanych robót i prac konserwatorskich przy zabytkach stanowiących własność Gminy, w tym wskazanie środków zewnętrznych, z których prace sfinansowano;
- wskazanie liczby i charakteru zrealizowanych robót i prac konserwatorskich przy zabytkach niestanowiących własności Gminy, na które udzielono dotacji;
- liczba oraz rodzaj sformułowanych uwag oraz wniosków dot. ochrony zabytków do planu ogólnego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- liczba oraz rodzaj działań podjętych w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego poprzez standaryzację elementów przestrzeni ruralistycznej;
- liczba i rodzaj zorganizowanych (lub współorganizowanych) szkoleń, warsztatów i konferencji z podaniem liczby uczestników wydarzeń;
- liczba i rodzaj zorganizowanych (lub współorganizowanych) konkursów, działań edukacyjnych, działań promocyjnych.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

10. 1. Publiczne źródła finansowania

Podstawowym źródłem finansowania prac przy zabytkach są środki publiczne z budżetu państwa oraz budżetów poszczególnych samorządów. Udzielanie dotacji, odbywa się na zasadzie współfinansowania prac, w oparciu o zapisy Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Strategicznym celem wsparcia finansowego jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewolucyzację zabytków nieruchomych i ruchomych, przede wszystkim prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku, oraz ich udostępnianie na cele publiczne. Dofinansowanie nie może być udzielone dla projektów zakładających adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. Dysponentami publicznych środków są:

- Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków,
- organ stanowiący – gminy, powiatu, samorządu województwa.

Dotacja może zostać przyznana zarówno osobie fizycznej jak i jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej, będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub posiadającej taki zabytek w trwałym zarządzie. Finansowane są prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane, planowane do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Szczegółowy wykaz działań, na które można pozyskać dofinansowanie, został określony w art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych drzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomych o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt 7-15;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Najczęściej dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie w/w działań. Wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, lub
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru realizowane ze środków w dyspozycji ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, realizowane są w 2023 roku głównie w ramach programu „Ochrona zabytków” oraz „Ochrona zabytków archeologicznych”.

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego corocznie ogłasza (od 2005) Programy, z których finansowane są zadania z zakresu kultury. W celu uzyskania wsparcia finansowego w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami można skorzystać ze wspomnianych priorytetów:

„Ochrona zabytków”, w ramach którego są dofinansowywane prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków; (zakres prac określa art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami);

„Ochrona zabytków archeologicznych”, w ramach którego dofinansowywane są następujące rodzaje zadań:

- ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

Poza trybem określonym w Programach, Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego realizuje również dotacje na badania archeologiczne, jeżeli ich przeprowadzenie jest niezbędne w celu ochrony tych zabytków.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku, gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Zgodnie z art. 83 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na zasadach określonych w przepisach o zasadach finansowania nauki, minister właściwy do spraw nauki może również przyznać środki finansowe na badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne lub inne badania naukowe związane z prowadzeniem prac konserwatorskich i restauratorskich przy obiektach zabytkowych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że Krajowymi źródłami zewnętrznego finansowania są:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- dotacje gminne,
- dotacje wojewódzkie i powiatowe,
- dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji
- fundusz kościelny,
- programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

10. 2. Środki pomocowe

Dotacje udzielane na ochronę zabytków odbywają się również przy dużym udziale zewnętrznego wsparcia finansowego, tj.:

- 1) źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- 2) źródła poza unijne,
- 3) Mechanizm Norweski i Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru gospodarczego.

W zakresie środków pochodzących z Unii Europejskiej, są to przede wszystkim **Fundusze Europejskie dla Małopolski 2021–2027** (2 583 400 000 euro):

Nowy program dla Małopolski działa w oparciu o środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, a także o nowy instrument – Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji. Dokument, przygotowany przez Zarząd Województwa Małopolskiego, w możliwie największym stopniu odpowiada na potrzeby rozwojowe regionu. Nowy program stanowi przede wszystkim odpowiedź na wyzwania opisane w Strategii Rozwoju Województwa „Małopolska 2030” i jest zgodny z celami politycznymi Unii Europejskiej oraz krajową strategią rozwoju.

Program został podzielony na strategiczne obszary, w które będą inwestowane środki z programu Fundusze Europejskie dla Małopolski:

Kwotę 211 300 000 euro przeznaczono na wsparcie **projektów zwiększających wpływ wspólnot lokalnych na rozwój obszarów wiejskich**. To środki między innymi na **ochronę i opiekę nad zabytkami, trasy rowerowe**, stworzenie Małopolskiej Giełdy Rolnej, rewitalizację miast i obszary uzdrowiskowe.

Istotne znaczenie mają również inicjatywy wspólnotowe, realizowane w ramach programów tj. Interreg oraz Leader+.

10. 3. Środki prywatne

Środki prywatne pochodzić mogą od osób fizycznych, fundacji, osób prawnych, kościelnych itp.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Na podstawie art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. 2003 nr 162 poz. 1568; tekst jedn. Dz. U. 2022 poz. 840; wyrok TK Dz. U. 2023 poz. 951), organ stanowiący gminy może udzielić dotacji celowych z własnych środków na prace przy zabytkach znajdujących się na terenie Gminy Szaflary. Przytoczony przepis umożliwia finansowanie prac zarówno przy zabytkach objętych ochroną konserwatorską poprzez wpis do rejestru zabytków, jak również ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

12. Aneksy

SPIS ZAŁĄCZNIKÓW:

- 1) Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków – Gmina Szaflary**
- 2) Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków – Gmina Szaflary.**

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

Załącznik nr 1**Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków – Gmina Szaflary**

- 1) Szaflary – kościół parafialny p.w. św. Andrzeja Apostoła, ogrodzenie, A-797 z 15.05.1996 [A-1053/M];
- 2) Szaflary – grodzisko, ruiny zamku, pawilon widokowy, A-580 z 11.10.1988 [A-1052/M];
- 3) Szaflary – teren zespołu podworskiego z zachowanymi relikdami: mur kamienny, bramka, kuchnia dworska, fundamenty dworu, A-822 z 19.12.1996 (NS) [A-1054/M];
- 4) Szaflary – chałupa Anny Doruli nr 124, A-743 z 14.06.1994 [A-1051/M].

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

Załącznik nr 2

Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Szaflary

Lp.	Miejscowość	Adres	Obiekt
1.	Bańska Niżna	os. Hodówka 4	figura kamienna Serca Pana Jezusa
2.	Bańska Niżna	os. Hodówka 12	zagroda trzybudynkowa (niepełny okół)
3.	Bańska Niżna	os. Hodówka 12	drewniany dom mieszkalny
4.	Bańska Niżna	os. Hodówka 12	budynek gospodarczy z boiskiem
5.	Bańska Niżna	os. Hodówka 16	figura kamienna Matki Bożej Królowej Świata
6.	Bańska Niżna	os. Hodówka 16	dawny dom Piotra Kułacha
7.	Bańska Niżna	os. Hodówka 18	drewniany dom mieszkalny
8.	Bańska Niżna	os. Hodówka 20	drewniany dom mieszkalny
9.	Bańska Niżna	os. Hodówka (dz. ewid. nr 5600/5)	krzyż
10.	Bańska Niżna	ul. Papieska 5	dom mieszkalny
11.	Bańska Niżna	ul. Papieska 6 (obok)	kapliczka
12.	Bańska Niżna	ul. Papieska 8	budynek mieszkalny
13.	Bańska Niżna	ul. Papieska 10	dom mieszkalny
14.	Bańska Niżna	ul. Papieska 10	budynek mieszkalno-gospodarczy
15.	Bańska Niżna	ul. Papieska 28	zagroda
16.	Bańska Niżna	ul. Papieska 28	dom mieszkalny
17.	Bańska Niżna	ul. Papieska 28	budynek gospodarczy
18.	Bańska Niżna	ul. Papieska 32	dom mieszkalny
19.	Bańska Niżna	ul. Papieska 37	zagroda
20.	Bańska Niżna	ul. Papieska 37	dom mieszkalny
21.	Bańska Niżna	ul. Papieska 37	budynek mieszkalno-gospodarczy
22.	Bańska Niżna	ul. Papieska 40	zagroda
23.	Bańska Niżna	ul. Papieska 40	dom mieszkalny
24.	Bańska Niżna	ul. Papieska 40	budynek gospodarczy
25.	Bańska Niżna	ul. Papieska 42	zagroda
26.	Bańska Niżna	ul. Papieska 42	dom mieszkalny
27.	Bańska Niżna	ul. Papieska 42	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
28.	Bańska Niżna	ul. Papieska 42	kuźnia pod bukiem
29.	Bańska Niżna	ul. Papieska 46	zagroda
30.	Bańska Niżna	ul. Papieska 46	dom mieszkalny
31.	Bańska Niżna	ul. Papieska 64	chałupa
32.	Bańska Niżna	ul. Papieska 70	zagroda
33.	Bańska Niżna	ul. Papieska 70	dom mieszkalny
34.	Bańska Niżna	ul. Papieska 84	zagroda
35.	Bańska Niżna	ul. Papieska 84	chałupa
36.	Bańska Niżna	ul. Papieska 85	zagroda
37.	Bańska Niżna	ul. Papieska 85	chałupa
38.	Bańska Niżna	ul. Papieska 88	dom mieszkalny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

39.	Bańska Niżna	ul. Papieska 88	budynek gospodarczy
40.	Bańska Niżna	ul. Papieska 89	zagroda
41.	Bańska Niżna	ul. Papieska 89	dom mieszkalny
42.	Bańska Niżna	ul. Papieska 89	budynek mieszkalno-gospodarczy
43.	Bańska Niżna	ul. Papieska 94	zagroda
44.	Bańska Niżna	ul. Papieska 94	dom mieszkalny
45.	Bańska Niżna	ul. Papieska 118	zagroda
46.	Bańska Niżna	ul. Papieska 118	chałupa
47.	Bańska Niżna	ul. Papieska 118	stajnia z boiskiem
48.	Bańska Niżna	ul. Papieska 122	dom mieszkalny
49.	Bańska Niżna	ul. Papieska 123	zagroda
50.	Bańska Niżna	ul. Papieska 123	chałupa
51.	Bańska Niżna	ul. Papieska 134	chałupa
52.	Bańska Niżna	ul. Papieska 167	dom mieszkalny
53.	Bańska Niżna	ul. Papieska 179	zagroda
54.	Bańska Niżna	ul. Papieska 179	chałupa
55.	Bańska Niżna	ul. Papieska 179	budynek gospodarczy
56.	Bańska Niżna	ul. Topory 50	zagroda
57.	Bańska Niżna	ul. Topory 50	budynek mieszkalny
58.	Bańska Niżna	ul. Topory 70	zagroda
59.	Bańska Niżna	ul. Topory 70	budynek mieszkalny
60.	Bańska Niżna	ul. Topory 84	zagroda
61.	Bańska Niżna	ul. Topory 84	budynek mieszkalny
62.	Bańska Niżna	ul. Topory 109	budynek mieszkalny
63.	Bańska Niżna	ul. Topory 111	zagroda
64.	Bańska Niżna	ul. Topory 111	budynek mieszkalny
65.	Bańska Niżna	ul. Topory 125	zagroda
66.	Bańska Niżna	ul. Topory 125	budynek mieszkalny
67.	Bańska Niżna	ul. Topory 125	budynek gospodarczy
68.	Bańska Niżna	ul. Topory 131	zagroda
69.	Bańska Niżna	ul. Topory 131	budynek mieszkalny
70.	Bańska Niżna	ul. Topory 131	budynek mieszkalno-gospodarczy
71.	Bańska Niżna	ul. Topory 131	budynek gospodarczy z boiskiem
72.	Bańska Wyżna	ul. Do Cieślów 7	chałupa
73.	Bańska Wyżna	ul. Do Cieślów 12	budynek mieszkalny
74.	Bańska Wyżna	ul. Do Cieślów 18	zagroda
75.	Bańska Wyżna	ul. Do Cieślów 18	dom mieszkalny
76.	Bańska Wyżna	ul. Do Cieślów 19	dom mieszkalny
77.	Bańska Wyżna	ul. Do Cieślów 22	budynek mieszkalny
78.	Bańska Wyżna	ul. Do Cieślów 22	budynek gospodarczy
79.	Bańska Wyżna	ul. Do Cieślów 28	budynek mieszkalny
80.	Bańska Wyżna	ul. Do Cieślów 42	dom mieszkalny
81.	Bańska Wyżna	ul. Do Cieślów 42	budynek gospodarczy
82.	Bańska Wyżna	os. Kubackówka 16	dom mieszkalny
83.	Bańska Wyżna	os. Pitoniówka 58	budynek gospodarczy
84.	Bańska Wyżna	os. Pitoniówka 64	chałupa
85.	Bańska Wyżna	os. Pitoniówka 81	zagroda

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

86.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski (dz. ewid. nr 2517/4)	krzyż
87.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski (dz. ewid. nr 2378/2)	kapliczka
88.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 29	budynek mieszkalny
89.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 31	budynek mieszkalny
90.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 31	budynek gospodarczy (I)
91.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 31	budynek gospodarczy (II)
92.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski vis a vis 31	budynek mieszkalno-gospodarczy
93.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 33	budynek gospodarczy
94.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 37	budynek mieszkalny
95.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 37	budynek gospodarczy
96.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 37	studnia
97.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 45	zagroda jednobudynkowa
98.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 48	„Karcma Wyrchy”
99.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 51	budynek mieszkalny
100.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 51	budynek gospodarczy
101.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 69	budynek mieszkalny
102.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 70 (obok)	krzyż żelazny na postumencie kamiennym
103.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 71	chałupa
104.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 71	budynek gospodarczy
105.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 74	zagroda
106.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 80	budynek mieszkalny
107.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 80	budynek gospodarczy
108.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 92 (obok)	dzwonnica
109.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 93	zagroda wielobudynkowa
110.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 93	stajnia
111.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 93	szopa
112.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 99	budynek mieszkalny
113.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 99	budynek gospodarczy
114.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 101	prądnicą wiatrową na budynku mieszkalnym
115.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 133	chałupa
116.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 133	budynek gospodarczy
117.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 133	murowana stajnia
118.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 139	chałupa
119.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 141	budynek gospodarczy
120.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 163	chałupa
121.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 164	chałupa
122.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 166	budynek gospodarczy
123.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 181	budynek gospodarczy
124.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 182	chałupa
125.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 194	budynek mieszkalny
126.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 198	budynek mieszkalny
127.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 203	budynek mieszkalny
128.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 231	budynek mieszkalny
129.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 233	budynek mieszkalny
130.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 243A	budynek gospodarczy

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

131.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 275	budynek mieszkalny
132.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 275	budynek gospodarczy
133.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 301	budynek mieszkalny
134.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 301	budynek gospodarczy
135.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 319	zagroda
136.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 323	budynek gospodarczy
137.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 351	zagroda
138.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 353	budynek mieszkalny
139.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 353	kuźnia
140.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 363	budynek mieszkalny
141.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 363	budynek gospodarczy
142.	Bańska Wyżna	ul. Szlak Papieski 369	budynek gospodarczy
143.	Bór	ul. Jana Pawła II 11 (obok)	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
144.	Bór	ul. Jana Pawła II 48	chałupa
145.	Bór	ul. Jana Pawła II 63	chałupa
146.	Bór	ul. Jana Pawła II 91	dom mieszkalny
147.	Bór	ul. Jana Pawła II 95 (obok)	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
148.	Bór	ul. Kościelna 4	chałupa
149.	Bór	ul. Kościelna 5	dom mieszkalny
150.	Bór	ul. Kościelna 8	chałupa
151.	Bór	ul. Kościelna 19	dom mieszkalny
152.	Bór	ul. Krzywa 6	chałupa
153.	Bór	ul. Krzywa 10	chałupa
154.	Maruszyna	os. Bukowa 9	dom mieszkalny
155.	Maruszyna	os. Bukowa 9 (obok)	kapliczka z Matką Boską Niepokalaną
156.	Maruszyna	os. Bukowa 33	dom mieszkalny
157.	Maruszyna	os. Bukowa 39	budynek mieszkalny
158.	Maruszyna	os. Bukowa 43	dom mieszkalny
159.	Maruszyna	os. Bukowa 47	chałupa
160.	Maruszyna	os. Bukowa 57	chałupa
161.	Maruszyna	os. Bukowa 69	dom mieszkalny
162.	Maruszyna	os. Byliny 18	dom mieszkalny
163.	Maruszyna	os. Cisonie 3	dom mieszkalny
164.	Maruszyna	ul. Gancarze 15	chałupa z zabudowaniami gospodarczymi
165.	Maruszyna	ul. Gancarze 16	dom mieszkalny
166.	Maruszyna	ul. Gancarze 20	chałupa
167.	Maruszyna	ul. Gancarze 24 (obok)	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
168.	Maruszyna	ul. Gancarze 37	chałupa
169.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 2 (przed)	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
170.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 4	Kościół pw. Przemienienia Pańskiego w Maruszynie
171.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 7	dom mieszkalny
172.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 11	budynek mieszkalny
173.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 14	kuźnia-piwnica

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

174.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 18	chałupa
175.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 18	kuźnia
176.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 54 (vis a vis)	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
177.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II pomiędzy 59 a 63	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
178.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 69	dom mieszkalny
179.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 69	piwniczka-spichlerzyk
180.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 71	piwniczka-spichlerzyk
181.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 79 (obok)	piwniczka
182.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 80 (vis a vis)	piwniczka
183.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 84	dom mieszkalny
184.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 84	budynek gospodarczy
185.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 88	dom mieszkalny - chałupa
186.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 88	budynek gospodarczy - stajnia
187.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 92	dom mieszkalny
188.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 108 (vis a vis)	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
189.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 120	dom mieszkalny
190.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 120	budynek gospodarczy
191.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 126 (vis a vis)	piwniczka-spichlerzyk
192.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 134	chałupa
193.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 136 (vis a vis)	kapliczka z Matką Boską Ludźmierską
194.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 136	chałupa - przebudowana
195.	Maruszyna	ul. Jana Pawła II 156	dom mieszkalny
196.	Maruszyna	os. Janiki 12	chałupa
197.	Maruszyna	os. Janiki 27	budynek mieszkalny
198.	Maruszyna	os. Janiki 30	chałupa
199.	Maruszyna	os. Janiki 33	dom mieszkalny
200.	Maruszyna	os. Janiki 40	budynek mieszkalny - chałupa
201.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 17	budynek gospodarczy
202.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 20	dom mieszkalny
203.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 23	studnia
204.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 27	budynek mieszkalny
205.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 27	piwniczka-spichlerzyk
206.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 30	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
207.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 35	chałupa (fragment)
208.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 37	dom mieszkalny
209.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 43	dom mieszkalny
210.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 51	zagroda
211.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 81	chałupa
212.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 86	chałupa
213.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 87	chałupa
214.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 87	budynek gospodarczy
215.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 87	piwniczka
216.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 117	dom mieszkalny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

217.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 137	chałupa
218.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 143	dom mieszkalny
219.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 149	chałupa
220.	Maruszyna	ul. św. Stanisława Kostki 149	budynek gospodarczy- stodoła
221.	Maruszyna	ul. Gancarze-ul. św. Stanisława Kostki	krzyż betonowy
222.	Maruszyna	ul. Kosy 18	chałupa
223.	Maruszyna	ul. Kosy 19	chałupa
224.	Maruszyna	ul. Kosy 20	dom mieszkalny
225.	Maruszyna	ul. Kosy 25	dom mieszkalny
226.	Maruszyna	ul. Kosy 32	dom mieszkalny
227.	Maruszyna	ul. Kosy 34	dom mieszkalny
228.	Maruszyna	ul. Kosy 42	chałupa
229.	Maruszyna	ul. Kosy 44	dom mieszkalny
230.	Maruszyna	ul. Ludźmierska (po lewej stronie jadąc do Ludźmierza)	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
231.	Maruszyna	ul. Ludźmierska 36	dom mieszkalny
232.	Maruszyna	ul. Ludźmierska 80 (obok)	szafas
233.	Maruszyna	ul. Stopki (dz. ewid. nr 536/2)	kapliczka z Jezusem Ukrzyżowanym
234.	Maruszyna	ul. Stopki 9	dom mieszkalny
235.	Maruszyna	ul. Stopki 15	chałupa
236.	Maruszyna	ul. Stopki 25	chałupa jednoizbowa z sienią
237.	Maruszyna	ul. Stopki 32	dom mieszkalny
238.	Maruszyna	ul. Wspólna 2	budynek mieszkalny
239.	Maruszyna	ul. Wspólna 6	chałupa-fragment
240.	Maruszyna	ul. Wspólna 12	dom mieszkalny
241.	Maruszyna	ul. Wspólna 18	budynek mieszkalny
242.	Maruszyna	ul. Wspólna 20	dom mieszkalny
243.	Maruszyna	ul. Wspólna 22	dom mieszkalny
244.	Maruszyna	ul. Wspólna 24	dom mieszkalny
245.	Maruszyna	ul. Za Żor 2	chałupa
246.	Maruszyna	ul. Za Żor 3	dom mieszkalny
247.	Maruszyna	ul. Za Żor 4	dom mieszkalny
248.	Maruszyna	ul. Za Żor 4 (obok)	piwniczka-spichlerzyk
249.	Maruszyna	ul. Za Żor 11	dom mieszkalny
250.	Maruszyna	ul. Za Żor 16	dom mieszkalny
251.	Skrzypne	os. Fułówka 12	chałupa (fragment)
252.	Skrzypne	os. Fułówka 13	dom mieszkalny
253.	Skrzypne	os. Fułówka 13	budynek gospodarczy
254.	Skrzypne	ul. Kościelna 2	dom mieszkalny
255.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 2	Budynek mieszkalny
256.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 26 (obok)	krzyż żeliwny na kamiennej podstawie
257.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 36	dom mieszkalny
258.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 40	dom mieszkalny
259.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 40	budynek gospodarczy (I)
260.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 40	budynek gospodarczy (II)

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

261.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 48 (obok)	chałupa
262.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 48 (obok)	budynek gospodarczy
263.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 56	dom mieszkalny
264.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 66	dom mieszkalny
265.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 66	piwniczka z nadbudową gospodarczą
266.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 66	budynek gospodarczy
267.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 68	dom mieszkalny
268.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 82	dom mieszkalny
269.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 84	budynek mieszkalny
270.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 89	dom mieszkalny
271.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 89	budynek gospodarczy
272.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 90	dom mieszkalny
273.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 90	budynek gospodarczy
274.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 98	dom mieszkalny
275.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 98 (obok)	krzyż kamienny
276.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 116	chałupa
277.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 119	chałupa
278.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 122	piwniczka-spichlerz
279.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 124	budynek mieszkalny
280.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 127	dom mieszkalny
281.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 133	dom mieszkalny
282.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 133	studnia
283.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 165	dom mieszkalny
284.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 168	dom mieszkalny
285.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 197	budynek gospodarczy
286.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 197	stajnia
287.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 205	budynek mieszkalny
288.	Skrzypne	ul. św. Jadwigi Królowej 231	dom mieszkalny
289.	Skrzypne	ul. Wierchowa 55 (obok)	budynek mieszkalny
290.	Skrzypne	ul. Wierchowa 76	budynek mieszkalny
291.	Skrzypne	ul. Wierchowa 81 (obok 77)	studnia
292.	Skrzypne	ul. Wierchowa 97	chałupa
293.	Skrzypne	ul. Wierchowa 102	budynek mieszkalny
294.	Skrzypne	ul. Wierchowa 102	budynek gospodarczy
295.	Skrzypne	ul. Wierchowa 109	budynek gospodarczy
296.	Skrzypne	ul. Wierchowa 113	chałupa
297.	Skrzypne	ul. Wierchowa 148	dom mieszkalny
298.	Skrzypne	ul. Wierchowa 162	chałupa
299.	Skrzypne	ul. Wierchowa 162	budynek gospodarczy
300.	Skrzypne	ul. Wierchowa 166	dom mieszkalny
301.	Skrzypne	ul. Wierchowa 166	budynek gospodarczy
302.	Skrzypne	ul. Wierchowa 172	budynek gospodarczy
303.	Skrzypne	ul. Wierchowa-Lipowa	kapliczka
304.	Szaflary	ul. 75-lecia Ruchu Ludowego 4	chałupa
305.	Szaflary	ul. Boczna 2	chałupa
306.	Szaflary	ul. Kolejowa 2	budynek mieszkalny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

307.	Szaflary	ul. Kolejowa 7	dworzec kolejowy PKP
308.	Szaflary	ul. Kościelna 1	Kościół pw. św. Andrzeja Apostoła
309.	Szaflary	ul. Kościelna 1	plebania
310.	Szaflary	ul. Kościelna 1	ogrodzenie Kościoła pw. św. Andrzeja Apostoła
311.	Szaflary	ul. Nadwodnia 8	budynek mieszkalny
312.	Szaflary	os. Nowe 2	budynek mieszkalny
313.	Szaflary	ul. Ogrodowa 10A	chałupa
314.	Szaflary	ul. Ogrodowa 14	chałupa
315.	Szaflary	ul. Ogrodowa 15	chałupa
316.	Szaflary	ul. Ogrodowa 18	chałupa
317.	Szaflary	ul. Władysława Orkana 2	budynek mieszkalny
318.	Szaflary	ul. Władysława Orkana 3	chałupa
319.	Szaflary	ul. Władysława Orkana 8	chałupa
320.	Szaflary	ul. Władysława Orkana 21	chałupa
321.	Szaflary	ul. Władysława Orkana 21	kapliczka
322.	Szaflary	ul. Palenice 7	budynek mieszkalny
323.	Szaflary	ul. Pod Górą 4	budynek mieszkalny
324.	Szaflary	ul. Pod Górą 14	chałupa
325.	Szaflary	ul. Pod Górą 14	chałupa jednoizbowa
326.	Szaflary	ul. Pod Górą 14	budynek gospodarczy
327.	Szaflary	ul. Pod Górą 15	chałupa
328.	Szaflary	ul. Pod Górą 29	budynek gospodarczy
329.	Szaflary	os. Podlubelki 11	chałupa
330.	Szaflary	ul. Prezydenta Ryszarda Kaczorowskiego 4	budynek mieszkalny
331.	Szaflary	Góra Ranisberg	Krzyż grunwaldzki
332.	Szaflary	ul. Rola Galicowa 12 (obok)	kapliczka
333.	Szaflary	ul. Skałka 1	pawilon
334.	Szaflary	ul. Skałka 1	ruiny zamku
335.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 32 (obok)	krzyż z pasyjką
336.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 2	chałupa
337.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 19	budynek mieszkalny
338.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 23	budynek mieszkalny
339.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 27	budynek mieszkalny
340.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 38	budynek mieszkalny
341.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 54	chałupa
342.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 63	chałupa
343.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 65	chałupa
344.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 69	chałupa
345.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 78	chałupa
346.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 82 (obok)	Kapliczka ze św. Janem Nepomucenem
347.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 87	dawny budynek poczty
348.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 89	budynek mieszkalny
349.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 101	budynek usługowo-mieszkalny
350.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 109	budynek mieszkalny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

351.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 110	budynek mieszkalny murowany
352.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 112	budynek mieszkalny
353.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 119	budynek mieszkalny
354.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 119	budynek gospodarczy
355.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 119 (vis a vis)	Figura św. Floriana i Matki Boskiej z Dzieciątkiem
356.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 124	Chałupa Doruli
357.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 126 (obok)	budynek gospodarczy
358.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 135	budynek mieszkalny
359.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 136	budynek mieszkalny
360.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 145	budynek mieszkalny
361.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 146 (obok)	kapliczka z Matką Boską z Dzieciątkiem
362.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 157	budynek mieszkalny
363.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 160	budynek mieszkalny
364.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 161	chałupa
365.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 162	budynek mieszkalny
366.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 164	dom mieszkalny
367.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego 172	chałupa
368.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego (cmentarz)	kaplica cmentarna
369.	Szaflary	ul. Augustyna Suskiego	krzyż na cmentarzu
370.	Szaflary	ul. Szkolna 4	budynek mieszkalny
371.	Szaflary	ul. Szkolna 17	budynek mieszkalny
372.	Szaflary	ul. Zakopiańska 20	relikty dworu
373.	Szaflary	ul. Zakopiańska 20	relikty parku
374.	Szaflary	ul. Zakopiańska 20	oficyna dworska - kuchnia
375.	Szaflary	ul. Zakopiańska 20	fragment bramy do pałacu
376.	Szaflary	ul. Zakopiańska 20	ogrodzenie pałacu
377.	Szaflary	ul. Zakopiańska 35	zabudowania folwarczne
378.	Szaflary	ul. Zakopiańska 39B	budynek dawnej chlewni (I)
379.	Szaflary	ul. Zakopiańska 39B	budynek dawnej chlewni (II)
380.	Szaflary	ul. Zakopiańska 42	budynek mieszkalny
381.	Zaskale	ul. Kardynała Karola Wojtyły 57	dom mieszkalny
382.	Zaskale	ul. Kardynała Karola Wojtyły 80	chałupa
383.	Zaskale	ul. Kardynała Karola Wojtyły 81	dom mieszkalny
384.	Zaskale	ul. Kardynała Karola Wojtyły 82	zagroda
385.	Zaskale	ul. Kardynała Karola Wojtyły 89	dom mieszkalny
386.	Zaskale	ul. Kardynała Karola Wojtyły 91	chałupa
387.	Zaskale	ul. Kardynała Karola Wojtyły 99	chałupa
388.	Zaskale	ul. Kardynała Karola Wojtyły 104	dom mieszkalny
389.	Zaskale	ul. Kardynała Karola Wojtyły 104	budynek gospodarczy
390.	Zaskale	ul. Kardynała Karola Wojtyły 114	chałupa
391.	Zaskale	ul. Kościelna 3	budynek gospodarczy z częścią mieszkalną
392.	Zaskale	ul. Kościelna 31	dom mieszkalny
393.	Zaskale	ul. Kościelna 37	dom mieszkalny

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Szaflary na lata 2024–2027

394.	Zaskale	ul. Kościelna 60	chałupa
395.	Zaskale	ul. Kościelna 79	dom mieszkalny
396.	Zaskale	ul. Leśna 1	dom mieszkalny
397.	Zaskale	ul. Skałka 19	chałupa
398.	Zaskale	ul. Skałka 29	chałupa
399.	Zaskale	ul. Za Wodą 6	chałupa
400.	Zaskale	ul. Za Wodą 14	chałupa
401.	Zaskale	ul. Za Wodą 16	dom mieszkalny
402.	Zaskale	ul. Za Wodą 16	budynek gospodarczy
403.	Zaskale	ul. Za Wodą 18	dom mieszkalny
404.	Zaskale	ul. Za Wodą 18	budynek gospodarczy
405.	Zaskale	ul. Za Wodą 22	dom mieszkalny
406.	Zaskale	ul. Za Wodą 32	dom mieszkalny
407.	Zaskale	ul. Za Wodą 39	chałupa